

A felnőttképzés az OKKR kidolgozása tükrében

A rendszerváltozás óta az emberierőforrás-fejlesztés a magyar társadalom- és gazdaságfejlődés egyik központi problémakörévé vált, különösen ennek egyik kérdésköre, a felnőttek oktatása és képzése. A társadalmi közfigyelem változásának nemzetközi és hazai gazdaság- és társadalompolitikai okai vannak.

A hazai emberierőforrás-fejlesztés alapvető indoka közvetlenül a gazdasági fejlődés követelményéből fakad, különösen krízishelyzetekben. Ilyen időszak volt a '90-es évek eleje, amikor a tömeges munkanélküliség kapcsán százezrek foglalkoztatását kellett megoldani, jelentős részben átképzéssel, új szakképesítés megszerzésével, amelynek megoldására – egyik állami garanciaként – jött létre a regionális képzőközpontok hálózata. Ez a kihívás ma is fennáll, mert az alacsony iskolázottságú és szakképzetlen rétegek – például a tartós munkanélküliek – szakmai képzése, piacképes szakképzettséghez „juttatása” nem eléggé eredményes.

Bevezető

Az ezredforduló után – a jelenlegi időszakban különösen – felerősödött az igény a munkaerő szakmai tudásának és képességének folyamatos fejlesztése iránt, ami elsősorban a magasabb iskolai végzettséggel és szakképzettséggel, ennek következtében megfelelő tanulási képességgel rendelkező rétegek perspektívája: ők képesek viszonylag könnyen realizálni az aktív élet során történő többszöri – akár négyszer-ötször bekövetkező – szakmaváltást.

Nemzetközi téren a felnőttképzés ügyének középpontba kerülése abból a szembeűnő változából fakad, amelyet az elműlt két évtizedben a fejlett és a fejlődő európai országok humánerőforrás-politikájában láthatunk. Az élezűdű világgazdasági verseny az évezred végén arra a meggyűződésre juttatta a fejlett európai országokat, hogy versenyképességűk megőrzését és fokozását az emberi erőforrás szellemi potenciáljának erőteljesebb, a korábbinál szervezettebb és az egész aktív életen át tartó folyamatos megűjításiával próbálják biztosítani.

Állásfoglalásaiban – az egész életen át tartó tanulás kiterjesztése érdekében – az unió magas fokű követelményeket támaszt a tagállamokkal szemben: egyre konkrétabb követelményeket (teljesítménymutatókat) tűz ki a népesség iskolázottságának és szakképzettségének fokozására, a foglalkoztathatóság képzési feltételeinek elősegítésére. Ez a folyamat különösen jól érzékelhető az elműlt öt évben: az Európai Unió kiterjedésével párhuzamosan a feladatrendszer egyre átfogóbbá, ugyanakkor pontosabbá válik: ma már magában foglalja az általános képzés, a szakképzés, a képesítések és a minőségbiztosítás fejlesztésének, illetve a támogatási programok egységesítésének követelményét, hogy csak a legfontosabbakat említsűk.

A fenti célkitűzések megvalósítása Magyarországnak nemcsak azért érdeke, mert a világgazdaságba történű, magasabb szintű integráció szinte kizárólagos gazdasági erőforrás-tartaléka a munkaerű, illetve annak minősége és fejlődőképessége, hanem azért is,

mert az unióhoz történő csatlakozással megnyíltak azok a források, amelyek támogatást nyújtanak az egyes feladatok megvalósításához.

A következőkben először röviden összefoglaljuk a felnőttképzéssel kapcsolatos legfontosabb európai állásfoglalásokat, amelyek hatást gyakoroltak a hazai fejlesztésre, majd a kialakult hazai felnőttképzési rendszer fő jellemzőit elemezzük, elsősorban a jogszabályi jellemzők vonatkozásában, tekintve, hogy azok adják a kiinduló alapját az egységes képesítési keretrendszer kialakításának. Ezt követően vázoljuk a felnőttképzés területén kialakítandó OKKR rendszer fő feladatcsoportjait. A tanulmány végén összefoglalóan értékeljük a hazai felnőttképzés fejlődését.

A nemzetközi és európai szervezetek állásfoglalásai a felnőttképzésről

Az egész életen át tartó tanulás, azon belül a felnőttoktatás és képzés szükségességének felerősödése a modern társadalmakban közel 30 éve kezdődött, azóta nemzetközi állásfoglalások tucatjai foglalkoztak a kérdéssel, miközben maga a kérdésfeltevés – a folyamatos és célirányos tanulás szükségességének tartalma – is változott.

A felnőttképzés világszervezetének (UNESCO) állásfoglalásai

Az élethosszig tartó tanulás – azon belül kiemelten a felnőttoktatás és -képzés – társadalompolitikai szükségességét mint globális, az egész világon jelentkező igényt a '80-as évek elején kezdték deklarálni: az akkori probléma a fejlettebb ipari államokban is meglévő funkcionális analfabetizmus, illetve a nem kielégítő alapműveltség volt. Ezért 1981-ben az UNESCO, a következő években pedig szakmai konferenciák egész sora (1984: Brüsszel, 1985: Párizs, 1987: Torinó, 1989: Bécs) elemezte az élethosszig tartó tanulást mint a felnőttoktatás egyik középponti feladatát.

Az elmúlt tíz évben egyre „sűrűsödtek”, ugyanakkor mind pontosabbá váltak a humán-erőforrás-fejlesztéssel foglalkozó nemzetközi integrációs és szakmai szervezetek (például: OECD, ETF, illetve EAAE stb.) (1), valamint az Európai Unió egész életen át tartó tanúlással (lifelong learning – LLL) kapcsolatos állásfoglalásai. Ennek nyomán egyre szervezettebb tevékenység kezdődött egyrészt az új tanulásfilozófia befogadásáért, népszerűsítéséért, másrészt az alacsonyabb iskolázottságú rétegek piacképes szakképzettséghez juttatásáért, harmadrészt a megfelelő tanulási képességgel rendelkező rétegek korszerűbb szakképzettségéért.

Az élethosszig tartó tanulás célrendszerének modernebb meghatározása annak deklarálását jelentette, miszerint a tanulás fő célja arra irányul, hogy az egyén képes legyen a világban boldogulni, így többek között: képes legyen tanulni, a megszerzett tudás birtokában cselekedni (munkaszervezetben dolgozni), másokkal együtt élni, és jó minőségben élni saját életét (UNESCO, 1997).

A tanulás komplex – a világ minden országára kiterjedő – feladatrendszerét az UNESCO 1997-ben, Hamburgban tartott V. Nemzetközi Felnőttoktatási Konferenciája foglalta össze, amely deklarálta a következő évszázad felnőttképzésének legfontosabb irányait („Agenda for the future”), hogy tudniillik azoknak ki kell terjednie a társadalom, a gazdaság, a kultúra minden szférájára. A konferencia állást foglalt a „Mindennap 1 óra tanulás” elnevezésű mozgalom megvalósítása és a felnőtt tanulók hete megrendezése mellett.

A világkonferencia jelentős eredménye volt a felnőttoktatás tevékenységének korszerű, a különböző tanulási formákat is magába foglaló definíciója, melyet a konferencia záródokumentuma (*Hamburgi nyilatkozat a felnőttek tanulásáról* [UNESCO és CONFINTEA, 1998]) 3. pontjában a következőképpen fogalmazott meg:

„A felnőttoktatás jelenti azoknak a tanulási folyamatoknak az összességét, legyenek azok iskolarendszerűek vagy mások, amelyek által az emberek – akiket felnőttnek tekint az a társadalom, amelyhez

tartoznak – fejlesztik képességeiket, gazdagítják tudásukat, magasabb szintre emelik szakmai, technikai képzettségüket, vagy amely által új irányba fordulnak, hogy egyéni és társadalmi szükségleteiket kielégítsék.

A felnőttek tanulása magában foglalja az iskolarendszerű és a folyamatos oktatást, a kötetlen tanulási lehetőségeket, valamint az esetleges tanulás széles skáláját, amelyek egy multikulturális társadalomban hozzáférhetőek, ahol az elméletre és a gyakorlatra alapozott tanulási formákat egyaránt elismerik.”

Az Európai Unió állásfoglalásai

Az általános képzésre vonatkozó állásfoglalások

Az Európai Unió Tanácsa 1996. december 20-i állásfoglalásában fogalmazta meg először az egész életen át tartó tanulás stratégiájának európai alapelveit. A dokumentum többek között rámutatott: a felnőttoktatás és -képzés olyan rugalmas és innovatív oktatási és szakképzési koncepciókat követel meg, amelyek az egyes emberekben felkeltik a tudás igényét, a kezdeményezőkézséget és motiváltságot, annak realizálásához azonban a társadalom egészének is pozitív megítélést szükséges tanúsítania. A megfelelő tanulási aktivitás alapvető és folyamatos feltétele ugyanakkor a megfelelően széles oktatási kínálat, amely az egyén saját társadalmi, kulturális és gazdasági érdekének megfelelően mindenki számára elérhetővé kell hogy váljon.

Az Európai Unió 2000 októberében megjelent *Memorandum az élethosszig tartó tanulás Európájáról (European Commission, 2000)* című dokumentuma – melyet először vitaanyagként adtak közre a tagállamok és a csatlakozó országok számára, tartalmában szervesen illeszkedett a korábbi emberierőforrás-fejlesztési (EEF-) dokumentumokhoz.

A *Memorandum* – a korábbi dokumentumokhoz képest jelentősen eltérő – lényegi kijelentése, hogy egyenrangú prioritást élvez az aktív polgárság kialakítása és a foglalkoztathatóság megteremtését szolgáló képzések fejlesztése; továbbá az élethosszig tartó tanulás realizálásához az egyénnek nemcsak a hatékony tanulási módszereket kell elsajátítania, hanem esetenként konkrét tanácsadói segítséget is kell kapnia. Ezzel kapcsolatban a dokumentum kiemelte, hogy a tanácsadási szolgáltatás különösen hangsúlyos az úgynevezett nem formális tanulás keretei között, illetve fontos azt az iskolarendszeren kívüli szakmai képzésben kiépíteni és folyamatosan biztosítani.

Szintén alapvető fontosságú része a dokumentumnak *Az alapkészségek fejlesztésének céljai* része, amelyben lényegében a később (2006. december) elfogadott nyolc kulcskompetenciát mint „kulcsképeséget” határozza meg (informatikai jártasság, idegen nyelv-ismeret, műszaki kultúra, vállalkozási, társadalmi ismeretek, illetve készségek [kompetenciák], valamint nélkülözhetetlen „alapkészségként” az anyanyelv és a matematika).

A *Memorandum* kimondja: a kulcsképeségek elsődleges fontosságúak, nélkülözhetetlenek a gazdaságban való tevékeny részvétel szempontjából, ezért ezeket mindenkinek el kell sajátítania: a fiatal nemzedéknek az iskolában, az idősebbeknek a felnőttoktatás keretei között.

Az európai országok számára fontos támpontot jelent a nem formális és informális tanulás elismerésének közös alapelveit összegző *Common European principles for validating non-formal and informal learning* című dokumentum, melyet 25 ország fogadott el (*Common...*, 2004). Az állásfoglalás megfogalmazásának az volt a célja, hogy erősítsék az egész életen át tartó tanúlással kapcsolatos politikákat, és hozzájáruljanak az értékelési rendszerek egymáshoz közelítéséhez. A dokumentum leszögezte, hogy az alapelvek követése önkéntes a tagországok részéről.

A *Memorandum* vitája alapján dolgozta ki 2006-ban az unió a cselekvési programját az egész életen át tartó tanulás fejlesztéséről. A program lényege, hogy 2007-től kezdő-

dően az EU támogatási formái egységes rendszerben, az alábbi öt alprogram keretében nyújtanak támogatást a tagországok oktatási és képzési innovációihoz:

1. Az Erasmus-program – a tanulmányok vagy a képesítés megszerzésének hosszától függetlenül, és a doktori tanulmányokat is beleértve – a formális felsőoktatásban és a felsőfokú szakoktatásban és -képzésben részt vevők tanítási és tanulási igényeire, valamint az ilyen oktatást és képzést nyújtó vagy támogató intézményekre és szervezetekre irányul.

2. A Leonardo da Vinci-program a felsőfoktól eltérő szintű szakoktatásban és -képzésben részt vevők tanítási és tanulási igényeire, valamint az ilyen oktatást és képzést nyújtó vagy támogató intézményekre és szervezetekre irányul.

3. A Comenius-program a felső középfokú oktatás végével bezárólag az iskola-előkészítő és az iskolai oktatásban részt vevők tanítási és tanulási igényeire, valamint az ilyen oktatást nyújtó intézményekre és szervezetekre irányul.

4. A Grundtvig-program a felnőttoktatás valamennyi formájában részt vevők tanítási és tanulási igényeire, valamint az ilyen oktatást nyújtó vagy támogató intézményekre és szervezetekre irányul.

5. A transzverzális program a szakpolitikai együttműködés és innováció, a nyelvtanulás, az IKT-alapú innovatív tartalom, innovatív szolgáltatások, módszertan és gyakorlat fejlesztésének támogatására, illetve az eredmények és bevált gyakorlatok terjesztésére irányul.

6. A Jean Monnet-program az európai integrációval foglalkozó intézményeket és tevékenységeket támogatja.

A program demokratikus véleményezésére létrehozta egy – a tagállamok képviselőiből álló – bizottságot (LLP Committee), mely évente rendszeresen ülésezik, és jóváhagyja az éves programokat és költségvetést, illetve áttekinti a teljesítéseket.

Az egész életen át tartó tanulás sikerességének a biztonságos foglalkoztatáshoz és a társadalmi beilleszkedéshez szükséges tulajdonságrendszerként adta ki az unió 1996-ban a kulcskompetenciák referenciakeretét mint ajánlást.

A kulcskompetenciák közé – az EU illetékes bizottságai javaslatai alapján – az alábbi ismert nyolc tulajdonságcsoportot sorolták be:

1. anyanyelvi kommunikáció;
2. idegen nyelvi kommunikáció;
3. matematikai, természettudományi és technológiai alapkompentenciák;
4. digitális – információs és kommunikációs technológiák alkalmazásához kapcsolódó – kompetencia;
5. személyközi (interperszonális) és állampolgári kompetenciák;
6. vállalkozói kompetencia (a stratégiai szemlélet kialakítása);
7. kulturális kompetencia, mely a kulturális élmények befogadását és feldolgozását és kifejezését támogatja;
8. a tanulás tanulása.

A szakmai képzésre vonatkozó uniós állásfoglalások

Történetileg érdekes, hogy a szakképzés vonatkozásában a „lifelong learning” nemzetközi követelménye Magyarország számára először a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet 1975. évi 140. és 142. számú egyezményében jelent meg, amelyek kimondják, hogy a tagállamok fokozatosan harmonizálják szakmai képzési rendszerüket annak érdekében, hogy kielégítsék a fiatalok és a felnőttek egész életre szóló szakmai képzési igényeit. Az egyezményt Magyarország 1976-ban ratifikálta.

Tekintve, hogy a szakmai képzés integráns része az élethosszig tartó tanulásnak, így a szakképzéshez kapcsolódó – annak sikerességét, illetve komplexitását lehetővé tevő –

pályorientáció és pályaválasztás szervezett segítése a fiatalok és a felnőttek számára lényegi követelménye az „LLL”-nek. Erre is vonatkozó meghatározó dokumentumként tartjuk számon az 1961-ben elfogadott és Magyarország által 1988-ban ratifikált Európai Szociális Kartát, amely kimondta, hogy a pályaválasztáshoz való jog általános alapjog.

Az Európai Közösség Tanácsa már 1993-ban – az Európai Unió megalakulása előtt – Luxemburgban *Ajánlást* adott ki, amelyben kimondta, hogy a piacgazdaság folyamatos fejlődése szempontjából alapkövetelmény a munkavállalók korszerű szakképzettsége, illetve a munkaerő-piaci igényeknek megfelelő szakmai felkészültsége. Ezért olyan szakképzés-politika kialakítása és olyan intézkedések meghozatala szükséges, amelyek ösztönzik és támogatják a munkavállalók szakmai képzését és továbbképzését teljes munkaképes életidejük alatt és a diszkrimináció bármely formájától mentesen.

A dokumentum 15 pontban foglalja össze a szakképzés-politika legfontosabb kidolgozandó elemeit, amelyeknek többek között a következő problémakörök megoldására kell kiterjedniük:

- a gazdasági szervezetek tájékozottságának erősítése;
- speciális ösztönző formák és a technikai segítségadás bevezetése a kis- és közepes méretű gazdasági szervezetek számára, saját alkalmazottaik át- és továbbképzése;
- a helyi és regionális fejlesztés eszközeként értelmezett szakmai továbbképzés fejlesztése;
- a képzetlen munkavállalók és a nők továbbképzésben való részvételének segítése.

Az Európai Bizottság 1998-ban elfogadott és évenként megújított foglalkoztatáspolitikai irányelvei határozzák meg a foglalkoztatáspolitikai és a szakképzésfejlesztés szerves összefüggéséből adódó célok és feladatok összekapcsolásának legkorszerűbb követelményeit a tagállamok és a csatlakozó országok számára. Az irányelvek ezen feladatokat az úgynevezett „pillérek” mentén,

- a foglalkoztathatóság javítása,
- a vállalkozói szellem erősítése,
- a vállalatok és dolgozók alkalmazkodóképességének fejlesztése és
- az esélyegyenlőség erősítése
- érdekében fogalmazták meg.

A négy „pillérben” foglalt kötelezettség tulajdonképpen „hivatalosan” előírja az „innovációt”, hiszen minden országnak saját maga számára kell cél- és feladatrendszerrel meghatároznia, és azt évenként „karbantartania”.

Az új évezred egyik legjelentősebb európai állásfoglalásaként tartjuk számon – az élethosszig tartó tanulás realizálását is segítő – az Európai Unió Tanácsa *Lisszaboni nyilatkozatát* (*Foglalkoztatás, gazdasági reform és szociális kohézió – úton egy európai alapú innováció és tudás felé*, 2000. március), amelynek célja az volt, hogy erősödjön a foglalkoztatás növelése kapcsán beindított folyamatok koherenciája. Ennek kiemelt követelménye az oktatásra-képzésre, a kutatásokra és a tudományra fordított befektetések növelése, illetve az oktatás, a képzés és a foglalkoztatás összehangolt erősítése. (A határozat közismert stratégiai célja, hogy 2010-re az EU-t a világ legversenyképesebb, legdinamikusabban fejlődő, tudásalapú térségévé kell változtatni.)

A lisszaboni állásfoglalást követően – 2002. február 14-én – az Európai Bizottság elfogadta az oktatási és képzési rendszerek jövőbeli célkitűzéseikhez kapcsolódó munkaprogramot. A középpontban az alábbi három stratégiai célkitűzés áll, amely további 13 kapcsolódó célkitűzésre oszlik:

- Az EU-s oktatási és képzési rendszerek minőségének és hatékonyságának javítása.
- Az oktatási-képzési rendszerekhez való hozzáférés biztosítása mindenki számára.
- Az oktatási és képzési rendszerek megnyitása a külvilág felé.

A felnőttképzés hazai cél- és feladatrendszere

A hazai felnőttképzés általános céljai

A hazai felnőttképzés általános céljai megfelelnek az EU irányelveinek, célkitűzéseinek, amelyeket például az egész életen át tartó tanulásról szóló *Memorandum* vagy a lisszaboni célkitűzések tartalmaznak. Ennek megfelelően az általános célok az alábbiak:

- foglalkoztathatóság elősegítése;
- gazdasági, technológiai és társadalmi változásokhoz való alkalmazkodóképesség erősítése;
- az egyén önmegvalósításának támogatása;
- az aktív állampolgárság kialakulásának segítése, különösen a művelődést, a tanulást, illetve a képzést segítő civil szervezetek tevékenységének támogatásával;
- pályaaorientáció és pályatanácsadás rendszerének kiterjesztése;
- tanulási lehetőségek kiszélesítése;
- a tanulás ösztönzése és elismerése a nem formális és az informális tanulási formákban;
- az alapképességek és kulcskompetenciák fejlesztése, különösen a hátrányos helyzetű rétegek számára;
- a hátrányos helyzetű rétegek kiemelt támogatása, tanulási motivációjuk erősítése.

A hazai felnőttképzés rendszerváltozás utáni céljait a gazdasági-társadalmi folyamatok, illetve igények határozták meg, figyelembe véve a népesség iskolai végzettségének és szakmai képzettségének alakulását. Ennek tényezői az alábbiak voltak:

Magyarországon a népesség iskolai végzettsége a rendszerváltozás óta folyamatosan növekszik, illetve viszonylag gyors ütemben nő a középfokú és a felsőfokú iskolai végzettségük aránya, elsősorban a továbbtanulási lehetőségek bővülése, másrészt a „demográfiai csere” következtében (1. és 2. táblázat).

1. táblázat. A 18 éves és idősebb népességből a legalább érettségivel rendelkezők arányának alakulása, % (1949–2005)

Év	Összesen	Férfi	Nő
1949	5,5	8,1	3,3
1960	8,8	11,6	6,3
1970	15,5	17,8	13,5
1980	23,4	24,4	22,4
1990	29,2	28,5	29,8
2001	38,2	35,9	40,2
2005	42,6	39,8	45,2

2. táblázat. A 25 éves és idősebb népességből a felsőfokú végzettségűek arányának alakulása, % (1949–2005)

Év	Összesen	Férfi	Nő
1949	1,7	3,1	0,5
1960	2,7	4,5	1,1
1970	4,2	6,4	2,3
1980	6,5	8,6	4,6
1990	10,1	11,8	8,7
2001	12,6	13,8	11,6
2005	14,7	15,2	14,3

Forrás: Népszámlálások, valamint a 2005. évi mikrocenzus adatai

Az általános iskola 8. évfolyamát a 15 éves és idősebb népességnek közel kilenctizede elvégezte. Az ennél alacsonyabb iskolai végzettségűek túlnyomó része a 65 éves és idő-

sebb népességből kerül ki. Az ennél fiatalabbak minden korcsoportjában 90 százalék fölötti a legalább általános iskolát elvégzettek aránya.

Jelenleg a 14–18 éves korosztály 93 százaléka vesz részt iskolarendszerű oktatásban. A legalább érettségivel rendelkezők aránya 1990–2005 között relatíve több mint 40 százalékkal, a felsőoktatásban részt vevők aránya majdnem 50 százalékkal nőtt, a nők körében az átlagnál, illetve a férfiaknál nagyobb mértékben.

Az iskolázottság jelentős növekedése miatt a felnőttképzés úgynevezett pótló funkciója lecsökkent, ugyanakkor – a gazdasági, társadalmi folyamatokkal összefüggésben – az úgynevezett folyamatos képzési funkció erősödött.

Míg a '90-es évek elején – az iparban és a mezőgazdaságban foglalkoztatottak nagymértékű létszámcsökkenése következtében – megjelenő munkanélküliség idején az átképzés igénye volt a jellemző, ma már inkább a továbbképzés, a kompetenciaalapú képzési igény dominál, a célkitűzések szorosan kapcsolódnak a foglalkoztatáspolitikához. A döntő funkció jelenleg a folyamatosan változó gazdasági igények kielégítése, más oldalról a foglalkoztathatóságnak megfelelő (szak)képzésbiztosítás úgynevezett folyamatos képzéssel.

Az iskolai és az iskolai rendszeren kívüli felnőttképzés céljai

Az iskolai és az iskolai rendszeren kívüli általános, szakmai és egyéb képzésekben a felnőttképzés konkrét céljai az alábbiakban foglalhatók össze:

Az iskolarendszerű (általános és középiskolai) felnőttképzés célja a magasabb vagy „hiányzó” iskolai/szakmai végzettség megszerzése.

Az iskolarendszeren kívüli felnőttképzésnek több célja lehet, úgymint:

a) szakmai alap- és továbbképzés az egyén igénye és munkaerő-piaci helyzete szerint, így többek között:

- az első szakképesítés megszerzése,
- szakmai átképzés (második vagy további szakképesítés megszerzése),
- szakmai továbbképzés (elsősorban a munkáltatói igényeknek megfelelően);

b) közismereti képzés, elsősorban a szakmai képzés megkezdéséhez szükséges ismeretek megszerzése céljából (például matematikai, természettudományos, műszaki), úgynevezett felzárkóztató programok keretében;

c) a munka világa ismereteinek megszerzése, ezen belül elsősorban:

- pályaválasztási (pályaválasztási, pályakorrekciós) ismeretek,
- álláskeresési (elhelyezkedési, álláselnyerési) ismeretek és készségek megszerzése;

d) kulcskompetenciák megszerzése, elsősorban az Európai Unió által elfogadott referenciakeretben meghatározott kompetenciák köréből, különösen a hiányzó

- anyanyelvi,
- idegen nyelvi,
- informatikai (digitális), valamint
- vállalkozási ismeretek és készségek megszerzése;

e) közműveltségi kompetenciák bővítése, alapvetően az Európai Unió által elfogadott referenciakeretben meghatározott kompetenciák köréből, mint például:

- az állampolgári tudatosság,
- a kulturális együttélési kompetenciák,
- a nem formális és az informális művelődési lehetőségek fejlesztése;

f) a tanulási kompetenciák fejlesztése, alapvetően az Európai Unió által elfogadott referenciakeretben kifejtett felfogás szerint, beleértve a felnőttkori tanulás népszerűsítését.

A felnőttképzési rendszer feladatai az ezredforduló után

A felnőttképzés hazai célrendszerének, annak megvalósítási szükségletéből következik, hogy a képzés funkciói, területei, és a hozzájuk rendelt források is változtak. A felnőttképzés rendszerének funkcióit, területeit, illetve a finanszírozás fő forrásait foglalja össze az 1. ábra.

<i>A felnőttképzés funkciói, területei és feladatai</i>					
Fogalma (komplex)	Általános képzés	Szakmai képzés			
Funkciói	Hiányzó iskolai végzettség pótlása alapfokú középfokú felsőfokú	Hiányzó szakmai képzettség pótlása alapfokú középfokú felsőfokú	Folyamatos szakmai képzés továbbképzés átképzés		
<u>Területei</u> Típusai	Iskolai rendszerű képzések		Iskolai rendszeren kívüli képzések		
		Munkaerő-piaci képzések			Egyéb képzések
	ált. iskola középfokú felsőfokú intézmény	Államilag elismert szakképz.-re felkészítő	Államilag nem elismert szakképzés-re felkészítő	Kiegészítő képzések felzárkóztató képesség- fejlesztő elhelyezkedést segítő magatartást formáló	köz- művelő- dési nyelvi számtech.
Forrásai	Állami költségvetés	Munkaerő-piaci Alap Foglalkozt. alaprésze foglalkozt. segítő preventív	Szak-képz. hozzájárulási kötelezettség terhére betanító továbbképző	Munkaadók saját forrása	Munkavállalók saját hozzájárulása (önrésze)

1. ábra. A felnőttképzés rendszerének funkciói, területei, a finanszírozás fő forrásai

A felnőttképzés funkciói

A felnőttképzés négy funkcióját különböztethetjük meg az alábbiak szerint.

1. A felnőttképzés egyik alapfunkciója az első iskolai végzettség és/vagy – az egyén életpályája szempontjából szükséges – szakképzettség megszerzésének a segítése (initial education/training).

2. A felnőttképzés második fő funkciója az egyén életpályájának sikeressége érdekében szükséges – mint már említettük – úgynevezett folyamatos szakmai képzés, illetve a magasabb szintű szakképzés megszerzésének segítése (continuing vocational training). A fejlett piacgazdaságokban ez a fejlesztő képzés általában a munkaadói igények alapján,

a munkaadó szervezésével és támogatásával történik. Nálunk az állam a szakképzési hozzájárulás bevétele terhére támogatást nyújt a befizetőknél saját dolgozóik képzésére; részletesebben lásd: *Az oktatás, képzés finanszírozási forrásai* című alfejezet.

3. A felnőttképzés harmadik fő funkciója, hogy az úgynevezett foglalkoztatást segítő képzésen keresztül segítséget adjon az álláskereső munkavállalónak – ezen belül lehet munkaviszonyban, munkanélküliség időtartama alatt vagy a munkanélkülivé válást megelőzően, vagy még a munkaviszony keretein belül, preventív módon –, „piacképes” szakmai tudásának és/vagy szakképzettségének megszerzéséhez. Ezeket a képzéseket az állam általában közvetlenül vagy közvetve támogatja, a képzés eredményeként államilag elismert szakképesítés vagy munkaköri [betanító] szakképzettség szerezhető.

A foglalkoztatást segítő képzés irányulhat első szakképzettség megszerzésére, illetőleg át- vagy továbbképzésre. Az előzőeken túl az úgynevezett munkaerő-piaci képzések típusaiba sorolható:

- munkáltató által szervezett képzések belső vagy külső szervezésű tanfolyamokon, amely elsősorban a saját munkaerő kiképzését vagy továbbképzését szolgálja; ezen belül megkülönböztetjük a preventív képzést, amely a vállalati munkaerő megtartását, illetve a munkanélkülivé válás megakadályozását célozza (ez utóbbiakat az állam támogatja).

- egyéb tanfolyami képzések, így az egyén munkaviszonya vagy karrierje szempontjából fontos (például nyelvi vagy számítástechnikai) kiegészítő, át- vagy továbbképzések.

4. A felnőttképzés negyedik funkciója, hogy az úgynevezett kiegészítő képzésekkel segítse a szakképzés eredményességét, a munkavállalás-munkahelykeresés sikerét vagy a betöltött állásban való eredményesebb munkát. A kiegészítő képzések programskálája rendkívül széles, irányulhat:

- a szükséges pályaorientációs (pályaválasztási) ismeretek megszerzésére;
- a szakképzés megkezdéséhez szükséges, az előírt iskolai végzettségen belüli közismeretek előírt szintű elsajátítására;
- az elhelyezkedési/álláskereső ismeretek és/vagy készségek megszerzésére;
- a munkakör színvonalasabb ellátásához szükséges, nem szakképesítést nyújtó ismeretek megszerzésére (például nyelvtudás, számítógép-kezelés, korszerű munkavállalói tulajdonságok).

A felnőttképzés területei

A felnőttképzésnek több területe van, többek között:

1. az iskolai rendszerű felnőttképzés, amely általános, középfokú vagy felsőfokú végzettség és/vagy szakmai képzés megszerzésére irányul, ennek törvényi szabályozását a közoktatási törvény és a felsőoktatási törvény tartalmazza.

2. Az iskolai rendszeren kívüli képzés, amelynek legnagyobb területe a munkaerő-piaci képzés. A munkaerő-piaci képzés célja az egyén munkába állásának (helyezésének), illetve munkahelye megtartásának elősegítése. Ezt a célt általában az állam által elismert szakképesítés vagy állam által nem elismert – munkaköri vagy betanító – szakképesítések megszerzésével lehet elérni. A munkaerő-piaci képzések szakirányainak, a megszerzendő szakképesítések meghatározásánál alapvetően a gazdasági igényekből szükséges kiindulni.

3. A felnőttképzés szakmai képzési funkciójához is kapcsolódik az általános és a nyelvi képzés, amelyet – a közművelődés területén folyó kiterjedt tevékenységen kívül – a 2001-ben megalkotott felnőttképzési törvény definiál mint külön felnőttképzési területet. Az általános és a nyelvi képzés jelentőségét egyrészt a szakképzést megalapozó, illetve azt lehetővé tevő funkciója adja, másrészt a felnőtt dolgozó munkavállalói pozíciójának erősítése. (Utóbbi iránt egyre fokozódnak az igények, így például az álláskereső ismeretek és „technikák” elsajátítása, illetve a nyelv tanulása.)

Az oktatás, képzés finanszírozási forrásai

Az oktatás, képzés finanszírozása több forrásból történik, így a felnőttképzése is. Az állami források az államháztartás részrendszerei, de jelentős a magánforrások szerepe is. Az egyes források az alábbi felnőttképzési feladatok megvalósítását támogatják:

1. Központi költségvetésből:

- iskolarendszerű közoktatás – beleértve az iskolai felnőttképzést is –, ezen belül naplali és részidős oktatás, képzés támogatása, alapvetően normatív alapon a fenntartók (85 százalékban helyi önkormányzatok) támogatásán keresztül;

- a felsőoktatás támogatása közvetlenül történik az Oktatási és Kulturális Minisztérium költségvetésén keresztül;

- az állami intézmények dolgozóinak jogszabály alapján történő képzési támogatása (például pedagógusok továbbképzése).

Az iskolarendszerű oktatásra, képzésre fordított költségvetési kiadás a GDP körülbelül 5–6 százalékát teszi ki minden évben.

2. Az elkülönített állami pénzalapokhoz tartozik a Munkaerő-piaci Alap (foglalkoztatási, képzési célú központi alap, mintegy 400 milliárd Ft), ezen belül a felnőttképzést támogatja:

- a foglalkoztatási alaprész (munkanélküliek, álláskeresők képzése), és

- a képzési alaprész (iskolarendszerű szakképzés és felnőttképzés fejlesztése, támogatása).

Az iskolarendszeren kívüli felnőttképzés állami forrásai nem érik el a GDP 1 százalékát. Ennek összetevői közé tartozik:

a) A munkanélküliek/álláskeresők képzésének támogatása, évi 8–10 milliárd Ft. Ennek forrása a Munkaerő-piaci Alap foglalkoztatási alaprésze (törvény által szabályozott).

b) A Munkaerő-piaci Alap képzési alaprészből évente körülbelül 8–10 milliárd forintot költenek felnőttképzési célokra (törvény által szabályozott).

c) A Munkaerő-piaci Alap foglalkoztatási alaprészből foglalkoztatást támogató, elsősorban hátrányos helyzetű rétegek számára szervezett munkaerő-piaci programok, amelyek részben felnőttképzési programokat is tartalmaznak, évente 10–15 milliárd Ft (törvény által szabályozott, illetve ezen belül a Munkaerő-piaci Alap Irányító Testülete döntései határozzák meg a programokat).

3. A fentiekén túlmenően a vállalatok képzéseinek finanszírozását részben az állam támogatja, a szakképzési hozzájárulási rendszeren keresztül, melyet törvény szabályoz (2003. évi LXXXVI. törvény, lásd 2. függelék).

Ennek keretében a vállalatok, vállalkozások bérköltségük 1,5 százalékában kötelesek a szakképzéshez hozzájárulni, ugyanakkor a befizetési kötelezettség terhére – annak egyharmadának mértékéig – saját dolgozóik továbbképzését támogathatják. A szakképzési hozzájárulási kötelezettségéből a saját dolgozók képzésére fordított kiadások elszámolt része, évente mintegy 7 milliárd Ft.

a) A privát szektor teljes ráfordításairól ugyanakkor nincs pontos információ. Becslések szerint az összes felnőttképzési ráfordításból hozzávetőlegesen 40 százalék a gazdaság közvetlen hozzájárulása, 30 százalék az állami támogatás és 30 százalék az egyének ráfordítása.

b) A vállalatok egyre nagyobb hányada támogatja dolgozóinak képzését, a 250 fő feletti vállalkozások 92 százaléka támogatja a képzést. A nagyvállalatok többsége a szakképzési hozzájárulási rendszerben elszámolható (bérköltség 0,5 százaléka) részen felül is költ a képzésre.

c) A mikro- és kisvállalkozások számára a szakképzési hozzájárulási rendszerben elszámolható arányt felemelték a hozzájárulási kötelezettség (bérköltség 1,5 százaléka) 60 százalékára. Ez új szabályozás hatásáról tapasztalatokkal még nem rendelkezünk.

Az a tapasztalat, hogy minél kisebb a vállalat, annál kisebb a képzés-támogatás nagysága. Ennek az is oka, hogy a kisebb vállalkozások nehezebben tudják vállalni a szervezést, az adminisztrációt, nehezebben tudják megszervezni a képzés idejére a helyettesítést. Ezenkívül a képzésre fordítható belső erőforrások is korlátozottabbak, mint a nagyvállalatoknál.

4. Magyarországon egyre nagyobb súllyal jelennek meg az EU-forrásból pályázati úton elnyert pénzek, illetve ezek társfinanszírozási fedezete a Munkaerő-piaci Alapból. Az EU-forrásoknak, illetve a nemzeti fejlesztési tervekben belül a Társadalmi Megújulás, valamint a Társadalmi Infrastruktúra Operatív Programnak a felnőttképzés fejlesztésének támogatásában egyre nagyobb szerepe van, mint azt a 3. táblázat illusztrálja.

3. táblázat. A Nemzeti fejlesztési tervhez kapcsolódó Humánerőforrás-fejlesztés Operatív Program keretén belül (millió Ft)

Intézkedés megnevezése	2005	2006	2007	Eddig összesen	Képzésben érintett felnőttek száma
A munkanélküliség megelőzése és kezelése	7.450	10.430	11.920	29.800	16 000
A nők munkaerő-piaci részvételének támogatása	381	533	609	1.523	1 200
A társadalmi befogadás elősegítése	658	921	1.052	2.631	8 500
A hátrányos helyzetű emberek, köztük a romák foglalkoztathatóságának javítása	2.192	3.069	3.508	8.769	15 500
Az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges készségek, képességek és kompetenciák fejlesztése	2.351	3.291	3.761	9.403	Nem értelmezhető
A szakképzés tartalmi, módszertani és szerkezeti fejlesztése (OKJ+TISZK)	2.260	3.164	3.616	9.040	13 000 (továbbképzés!)
A felsőoktatás szerkezeti és tartalmi fejlesztése	1.128	1.579	1.804	4.511	Nem értelmezhető
A vállalkozói készségek és a munkavállalók alkalmazkodóképességének fejlesztését célzó képzések támogatása	929	1.301	1.467	3.697	2 00
A vállalkozói készségek fejlesztését célzó képzések támogatása	106	149	170	425	1 800
Korszerű felnőttképzési módszerek kidolgozása és alkalmazása	790	1.106	1.264	3.160	1 300
Intézményhálózat kialakítása a hátrányos helyzetű felnőttek digitális oktatásának és szakmai képzésének támogatására és foglalkoztatásának elősegítésére		278	185	463	200
„Lépj egyet előre”		1.180	3.380	4.560	15 000
A felnőttképzés hozzáféréseinek javítása a rendelkezésre álló közművelődési intézményrendszer rendszerszerű bevonásával	197	276	315	788	2 000
TISZK létrehozása és infrastrukturális elemeinek javítása		1.728	6.914	8.642	Nem értelmezhető
Felsőoktatási intézmények infrastrukturális feltételeinek javítása	2.802	3.923	4.484	11.209	Nem értelmezhető
Összesen	21.244	32.928	44.449	98.621	74. 500 fő

5. A képzésben részt vevő egyén jelentős – kb. 30 százalék arányú – saját forrást fordít a képzés finanszírozására, ezen belül azonban nagy a szórás.

A képzések finanszírozására inkább az jellemző, hogy az egyén vagy teljes egészében vállalja a költségeket, vagy a munkáltatóval megosztva, vagy állami támogatás segítségével. A legnagyobb mértékű – akár 100 százalékos – állami támogatás a munkanélküliek/álláskereső képzése esetén, valamint bizonyos programokhoz kapcsolódóan funkcionál (például „Lépj egyet előre” program a szakképzetlenség számára).

Befejezőként – a felnőttképzési rendszer komplex feladatrendszerét aktualizálva – megjegyezhető, hogy az utóbbi években – többek között – két kormányhatározat is foglalkozott a felnőttképzéssel: egyrészt az egész területtel (1069/2004. [VII. 9.] Korm. határozat a felnőttképzés fejlesztésének irányelveiről és cselekvési programjáról), másrészt a felnőttek szakképzésére vonatkozóan (1057/2005. [V. 31.] Korm. határozat a szakképzés-fejlesztési stratégia végrehajtásához szükséges intézkedésekről).

A dokumentumokban két fő feladatsorozatban – a gazdasági hatékonyság fokozása, és az esélyegyenlőség erősítése vonatkozásában – összesen mintegy 20 feladat került meghatározásra.

A feladatok közül kiemelhetők egyrészt a különböző rétegekre – nőkre, fiatalokra, szakképzetlenekre – vonatkozó intézkedések tervezése, másrészt a szerkezeti és tartalmi-módszertani fejlesztések kitűzése, mint például az új, moduláris, kompetenciaalapú szakképesítési rendszer (OKJ) létrehozása. Hasonlóan jelentős feladatként lehet értékelni a felnőttképzési statisztikai rendszer kialakításának kötelezettségét.

A feladatok megvalósítása jelentős részben folyamatos, kormányokon átívelő fejlesztési tevékenységet igényel a 2005–2010 közötti időszakban.

A felnőttképzés jogi, irányítási és intézményi rendszere

Magyarországon a tanuláshoz való jog alapvető állampolgári jog. Az alkotmány a Magyar Köztársaság állampolgárai számára biztosítja az ingyenes és kötelező általános iskolai és a mindenki számára hozzáférhető közép- és felsőfokú oktatást. A hatályos oktatási törvények szerint az alsó-, közép- és felsőfokú nevelés-oktatás, továbbá a nevelés-oktatás irányítása és feltételeinek biztosítása az állam feladata.

Az iskolarendszeren kívüli képzés vonatkozásában az állam – jogszabályi keretek között – biztosítja a felnőttképzésben való részvételhez való jogot mindenki számára.

A jogszabályi rendszer

1. Az iskolai rendszerű felnőttképzés szabályozását a közoktatási törvény tartalmazza (1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról, 78. §). A jogszabály többek között meghatározza

- a felnőttoktatásban való részvétel minimális korhatárát (16. életév),
- a szervezeti formát (pl. felnőttoktatási tagozat, osztály, csoport),
- a munkarendet (nappali vagy esti, levelező) stb.

2. A szakképzésről szóló 1993. évi LXXVI. törvény hatálya (továbbiakban: Szt.) – a közoktatási rendszerben megvalósuló iskolarendszerű szakképzésen kívül – kiterjed az iskolai rendszeren kívüli szakképzésre. A jogszabály legfontosabb jellemzői a felnőttképzés vonatkozásában az alábbiak:

– A törvény – a szakképzés intézményeinek meghatározása mellett – elsősorban a kvalifikációt, a kvalifikáció megszerzéséhez vezető utat és szabályokat írja le. Így a szakképzési rendszerben kimenetszabályozás érvényesül, vagyis törvényi szinten csak a szakképesítés van meghatározva, a felkészítés folyamatára csak keretszabályozás érvényesül.

– Az állam által elismert szakképesítések szakmai és vizsgakövetelményei, illetve a vizsga tartalma egységesek.

– Az iskolai rendszeren kívüli szakmai képzés tartalmát és vizsgakövetelményeit – amennyiben az nem az állam által elismert szakképesítés megszerzésére irányul – a képző/munkaadó/felhasználó határozhatja meg.

3. A felsőoktatásról szóló 1993. évi LXXX. törvény szabályozza a felsőoktatási intézmények rendszerét – amelyek lehetnek az állami és az állam által elismert nem állami egyetemek és főiskolák –, meghatározza azok működését, autonómiáját, az állam szerepvállalását. Törekvés, hogy a felsőoktatási intézményeket mint regionális tudáscentrumokat – komplex régiófejlesztés keretében – be kell vonni az élethosszig tartó tanulás fejlesztésébe.

A felsőoktatási intézmények a működési kereteken belül

- indíthatnak szakképzési programot állam által elismert felsőfokú szakképzés megszerzésére;
- saját hatáskörben indíthatnak felsőfokú tanfolyamokat, önálló bizonyítványkiadási joggal.

4. A felnőttképzésről szóló 2001. évi CI. törvény keret jelleggel szabályozza a felnőttképzést, az ahhoz kapcsolódó szolgáltatási és igazgatási tevékenységet, meghatározza a felnőttképzés irányítási rendszerét, az intézményrendszert, valamint a felnőttképzési támogatások elemeit és azok forrásait.

A törvény leglényegesebb – specifikus – szabályozásai a következők:

a) A képzési programra vonatkozóan a törvény – többek között – előírja:

- a kimeneti követelmények pontos megadását (kompetenciák),
- a tananyagegységek (modulok) tartalmának pontos megadását,
- a teljesítményt értékelő rendszer leírását,
- a képzési program végrehajtásához szükséges személyi és tárgyi feltételeket.

(részletes szabályozást lásd: melléklet)

b) A képzési szerződésre vonatkozóan a törvény a képzési programra vonatkozó előírások rögzítésén túl – többek között – előírja a képzésben részt vevő felnőtt tanulmányi kötelezettségeinek rögzítését, figyelembe véve az előzetesen megszerzett tudás beszámítását (a részletes szabályozást lásd 2. függelék).

c) Az előzetesen megszerzett tudás beszámítására vonatkozóan a törvény többek között előírja (17. §), hogy:

- a képzési programnak igazodnia kell a képzésben részt vevő felnőttek eltérő előképzettségéhez és képességeihez,
- a képzésre jelentkező felnőtt kérheti tudásszintjének előzetes felmérését, amelyet a felnőttképzést folytató intézmény köteles értékelni és figyelembe venni.

d) A felnőttképzés minőségbiztosítására vonatkozóan a törvény tartalmazza az intézmény- és programakkreditáció fő szabályait. Ennek lényeges előírása, hogy az akkreditáltatás önkéntes eljárásként igényelhető, az akkreditációval nem rendelkező intézmények azonban nem részesülhetnek állami vagy európai uniós forrásból nyújtott támogatásban.

5. A felnőttképzési törvény formális és nem formális képzéseket határoz meg. A formális képzések egyrészt az állam által elismert szakképzések megszerzésére irányulnak, mely szakképzéseket az Országos képzési jegyzék tartalmazza.

Ugyancsak formálisnak számítanak az akkreditált – a Felnőttképzési Akkreditáló Testület által minősített – képzések programjai, illetve a nyilvántartásban szereplő felnőttképzési intézmények egyéb, szakmai képzési program alapján folyó képzései. Meg kell jegyezni, hogy a képzési programban és a szerződésben rögzített bizonyítvány kiadása a vonatkozó jogszabályok alapján történik. Ennek megfelelően:

a) A felnőttképzés területén államilag elismert bizonyítványt kapnak azok, akik az Országos képzési jegyzék szerinti képzésben vesznek részt és sikeresen vizsgáznak. Az Országos képzési jegyzék a szakképzési törvény alapján rendeletben jelenik meg. Ez a jegyzék 1993-ban született, majd többször módosításra került. Legutóbbi átfogó módosí-

tására 2006-ban került sor, amikor a jegyzék teljes felülvizsgálata után strukturált, moduláris felépítésű szakképesítési rendszer került bevezetésre, illetve a jegyzékben kiadásra. Valamennyi szakképesítéshez, illetve modulhoz kapcsolódóan szintén jogszabályban kiadásra kerülnek a szakmai és vizsgakövetelmények. Ezzel összefüggésben külön jogszabály rögzíti az egységes és független vizsgarendszer működését. A vizsgáztatásban a szociális partnerek, illetve a gazdasági kamarák is szerepet vállalnak.

b) Az állam által nem elismert szakmai képzések programjainak elvégzése után szükséges tanúsítványt adni, azok viszont csak a képzési intézmény által meghatározott hatókörben érvényesek.

Meg kell jegyezni, hogy a moduláris szakképesítések bevezetésével megvalósításra került az egymásra épülő szakképesítések rendszere, illetve a már megszerzett szakmai tudás – modulonkénti – egyenenértékű elismerése, igazolása és a további képzésbe történő beszámíthatósága.

Az irányítási rendszer

A felnőttképzés irányítási rendszere 2002 óta az alábbiak szerint épül fel, illetve működik.

Az Oktatási Minisztérium koordinálja az emberi erőforrás fejlesztését, az általános és a középiskolai rendszerű képzés, illetve a felsőoktatás irányításáért, valamint az iskolai rendszerű felnőttképzés jogszabályi felügyeletéért felelős.

A Szociális és Munkaügyi Minisztérium irányítja a felnőttképzés iskolarendszeren kívüli szektorát. A minisztérium a szakképzés irányítását és fejlesztését – az Országos képzési jegyzék, a szakmai és vizsgakövetelmények kidolgozása, karbantartása vonatkozásában – a megfelelő szakminisztériumokkal együttműködve látja el.

A minisztérium a foglalkoztatáspolitikai keretében, a Foglalkoztatási Hivatalon keresztül irányítja a munkaügyi intézményrendszerét: a regionális munkaügyi tanácsokat, a megyei és helyi kirendeltségeket, illetve a regionális képzőközpontok hálózatát. Többek között támogatja és szervezi a foglalkoztatási célú munkaerő-piaci képzéseket (szakképesítő, át- és továbbképzések, illetve kiegészítő, például: pályaorientációs, felzárkóztató és elhelyezkedést segítő).

A minisztérium 2007 óta működteti – a foglalkoztatáspolitikai és munkaügyi miniszter felkérésére – a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Tanácsot (NSZFT), amely tripartitrendszerű, szakmai döntés-előkészítő, véleményező és javaslattevő országos testület, munkájában részt vesznek a munkaadók, a munkavállalók és a kormányzati-önkormányzati szféra képviselői.

A felnőttképzés minőségének biztosítása érdekében 2002-ben jött létre a Felnőttképzési Akkreditáló Testület (FAT), amely – a foglalkoztatáspolitikai és munkaügyi miniszter által felkért – független szakmai testület. Feladata a felnőttképzési tevékenységet végző intézmények és a felnőttképzési programok akkreditációjának megítélése, a sikeres akkreditáció tanúsítása, illetve az akkreditált intézmények és programok ellenőrzése. Az NSZFI működteti a FAT titkárságát.

A minisztérium 2007 januárjában – több intézmény jogutódjaként – létrehozta a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézetet (NSZFI), amelynek feladata rendkívül kiterjedt. Feladata – többek között – a szakmastruktúra és az Országos képzési jegyzék fejlesztése, a szakmai- és vizsgakövetelmények, vizsgatételek, illetve iskolai központi programok kidolgozása, vizsgaszervezés, tankönyvfejlesztés és -forgalmazás, illetve a szak- és felnőttképzés szakmai, módszertani fejlesztése, a szak- és felnőttképzési kutatások és szolgáltatások koordinálása, valamint a Munkaerő-piaci Alap szakképzési célú támogatásaival kapcsolatos tevékenységrendszer.

A felnőttképzés intézményrendszerének jellemzése

A rendszerváltozás óta bekövetkezett leglátványosabb fejlődés az intézményrendszerben látható. 1990 előtt az általános és szakmai célú felnőttképzés alapvetően az iskolai intézményrendszerben, illetve a munkaadóknál folyt, a '90-es évek után viszont fokozatosan kialakult a felnőttképzés többpólusú rendszere. A felnőttképzési intézményrendszerben jelenleg 5600 regisztrált intézmény van, köztük 1400 akkreditált intézmény. Az intézményrendszer tipikus intézményei:

- állami regionális képzőközpontok (9 intézmény);
- általános és középiskolák (beleértve a szakiskolákat);
- térségi integrált szakképzési központok;
- felsőoktatási intézmények;
- közművelődési intézmények;
- gazdasági társasági formában működő felnőttképzési intézmények (beleértve az egyéni vállalkozókat);
- civil szervezetek;
- munkaadók, amennyiben saját személyi és tárgyi feltételekkel folytatják a dolgozók továbbképzését.

Az intézményrendszer egyes elemeinek jellemzői röviden a következők:

Közoktatási, felsőoktatási intézmények, képzőközpontok és egyéb állami intézmények

1. Az általános iskolák felnőttképzési tevékenysége csökkent, amelynek oka elsősorban az, hogy a fiatalok adott évi korosztályának 96–98 százaléka a tankötelezettségi kor végéig befejezi az általános iskola nyolcadik osztályát.

2. A szakközépiskolák egy része alapfeladatainak ellátása mellett szakképzési tanfolyami tevékenységgel is megjelent a „képzési piacon”. Szerepük a post-secondary oktatásban – a felsőoktatási intézményekkel együttműködve – növekvő.

3. A felsőoktatási intézmények, illetve felnőttképzési intézeteik oktatási-képzési tevékenysége erősödik, és ez a jövőben is várható tendencia.

4. Az országban kilenc regionális munkaerő-fejlesztő és -képző központ működik, melyek a '90-es években központi munkaügyi beruházásként, jelentős külföldi hitelforrások bevonásával jöttek létre. Képesek magas kvalifikáltságot jelentő szakképzésre, elsősorban az eszközigenyes képzések területén. Működésük alapkölségeit az állam fedezi, tevékenységüket a munkaügyi szervezettel együttműködve végzik, ugyanakkor önálló szereplői is a képzési piacnak. Kapacitásuk jelentős, évente mintegy 25 ezer felnőttet képeznek.

5. A korábbi állami ismeretterjesztő és művelődési intézményhálózat megmaradt szervezetei – művelődési házak, művelődési központok és új intézmények (például: teleházak) szintén folytatnak felnőttképzési tevékenységet. Egy részük még ma is állami vagy önkormányzati támogatásban részesül. Szerepük esetenként jelentős, melynek egyik oka a korlátozott vidéki képzési piaci kapacitások.

Felnőttképzési-szakképzési vállalkozások

1. Az államigazgatási főhatóságok (például minisztériumok) egykori továbbképző és vezetőképző intézeteiből kialakult oktatási vállalkozások, amelyek jó infrastruktúrával rendelkeznek, egy részük országos hálózattal is. Jelentős tapasztalatokkal rendelkező szakember- és oktatógárdájuk van, szerepük meghatározó az egyes nemzetgazdasági

ágazatok szakmacsoportjainak képzéseiben, illetve a menedzserképzés és a vállalkozó-képzés bizonyos szektoráiban.

2. Felnőttképzési, szakképzési, nyelvoktató mikro- és kisvállalkozások, melyek volt állami nagyvállalatok saját oktatási központjaiból szerveződtek. Kisebb méretűek, országos hálózatuk általában nincs. Egy részük nyelvoktatásra, számítástechnikai, gazdálkodási ismeretek oktatására szakosodott kisvállalkozás, amelyek oktatóikat többnyire szerződéses viszonyban foglalkoztatják, s részben emiatt rugalmasan képesek alkalmazkodni a kereslethez.

3. A '90-es években alakult képzési vállalkozások. Egy részük jelentős méretű szervezetet hozott létre (például a számítástechnika területén olyan cég is akad, amely beépült az iskolarendszerű képzés, a felsőoktatás struktúrájába). Egyaránt jellemző az egyedi, speciális vagy a sokirányú, komplex profil, erősségük a fejlesztés és a tanácsadás.

Felnőttképzést folytató civil szervezetek

1. Alapítványok, nonprofit szervezetek, amelyek képzési tevékenységet is folytatnak. Általában egy piaci szegmenshez kötődnek, tevékenységük – a piac egészét tekintve – egyelőre szerény hányadot képvisel. Ide orolhatók a kamarák is.

2. A népfőiskolák szinte kizárólag vidéken működnek, fontos szerepet töltenek be a mezőgazdasági és vállalkozói ismeretek közvetítésében és általában a nem formális felnőttképzésben, széles körű kezdeményezéseket tettek az alapkészségek fejlesztésében.

Gazdálkodó szervezetek belső képzései

A gazdálkodó szervezetek (vállalatok) emberierőforrás-fejlesztési tevékenységének jelentőségét az 5 évente megismételt EU-s felmérések is alátámasztják, meghatározó a szerepük a munkaerő versenyképességének fenntartásában.

A stabil piaci pozíciókkal rendelkező nagyvállalatok – különösen a multinacionális cégek – rendszeresen tovább képezik saját dolgozóikat (például gépipar, bankszektor, vendéglátás).

A közepes nagyságú szervezetek továbbképzést általában új termék, új szolgáltatás, esetleg tulajdonosváltáskor végeznek hangsúlyozottan.

A magyarországi vállalkozások kétharmada azonban – elsősorban a vállalat kis mérete miatt – az előző évi bruttó bértömeg 1,5 százalékát befizeti a költségvetésbe (kötelező szakképzési hozzájárulásként), illetve nem tudja kihasználni annak egyharmad részét saját dolgozói képzésére.

A felnőttképzési létszámok megoszlását az intézménytípusok között mutatja a 4. táblázat.

Látható, hogy a rendszeresen képzést folytató körülbelül 1000–1100 felnőttképzési intézményből vállalkozói formában működik az intézmények több mint 60 százaléka.

A felnőttképzés tanulási folyamatának típusai és a képzési aktivitás mutatói

Tanulási típusok

A felnőttképzés tanulási folyamatainak rendszere szempontjából további felosztási modellek ismertek. Leginkább egy kétpólusú felosztás (formális és nem formális), illetve ennek bővített verziójaként egy három típust elkülönítő osztályozás terjedt el, mely utóbbi formális tanulást/képzést, nem formális tanulást/képzést, és informális tanulást különböztet meg. (2)

4. táblázat. A képzést folytató intézmények megoszlása intézménytípus szerint, 2007–2008

Intézménytípus	Intézmények (db)	
	2007	2008
Vállalkozói igazolvánnyal rendelkező egyéni vállalkozás	89	59
Betéti társaság	192	166
Korlátolt felelősségű társaság	387	402
Részvénytársaság	28	30
PROFITORIENTÁLT ÖSSZESEN	696	657
Közalapítvány és intézménye, egyéb alapítvány	58	44
Közhasznú társaság	32	33
Kamara, egyéb munkavállalói érdekképviselő, szakszervezet	13	6
Egyház	7	5
Egyéb egyesület	47	46
Egyéb, jogi személyiségű nonprofit szervezet	16	15
NONPROFIT ÖSSZESEN	173	149
Helyi önkormányzat költségvetési szerve	112	103
Központi költségvetési szerv	79	76
KÖZSZFÉRA ÖSSZESEN	191	179
Egyéb	51	41
MINDÖSSZESEN	1 111	1 026

Ebben a felosztásban az alapvető szempont a képzés, illetve a tanulás intézményesültségének szintje. (3)

Formális tanulás

Formális tanuláshoz/képzésnek tekintjük a tankötelezettségre épülő közoktatást (alsó- és középfokú iskolai képzés), valamint a nappali tagozatú felsőoktatást, azaz az iskolázás ún. első szakaszát. Az egyéni életút, illetve tanulási pálya felől tekintve ez a leghosszabb intézményes tanulási szakasz. Az, hogy ki milyen képzettségi szintig jut el ebben a szakaszban, a későbbi életpályákat és a további tanulási lehetőségeket döntő módon befolyásoló tényező.

Nem formális tanulás

Nem formális tanuláshoz/képzésnek tekintjük az iskolakötelezettségtől független, szervezett képzést, amelynek része az iskolarendszerű felnőttoktatás is. Az utóbbit azért célszerű idesorolni, mert zömében a tankötelezettség, ill. az alapképzés utáni életpályaszakaszban valósul meg, és finanszírozási, illetve szervezési feltételei is eltérnek az iskolarendszerű képzésétől.

Amennyiben nem különítünk el további alkategóriákat, ide kell soroljuk az ún. munkaerő-piaci képzéseket, átképzési programokat, a számtalan formában megvalósuló szervezett munkahelyi képzést, és ugyancsak idesoroljuk különféle, az iskolától és munkahelytől függetlenül szerveződő tanfolyamokat (például a jogosítvány megszerzése, idegennyelv-tanulás, zenei vagy egyéb művészeti képzés stb.).

Informális tanulás

Rendkívül szerteágazó és sokarcú jelenség, a tudatosság és szándékolttság szerint legalább három nagy alkategóriára osztható (önképzés, spontán tanulás, szocializáció). A téma szempontjából két kiemelésre érdemes terület közül az egyik

- az egyik a munkahelyeken zajló, nem szervezett ismeretátadás, tudásmegosztás, tapasztalati tanulás,
- a másik az egyéni (vagy akár társas keretek között folyó) önálló tanulás, önképzés.

Ezek alapvetően szándékolt, tudatos, célokhoz köthető tevékenységek, még ha a célok nem is fogalmazódnak meg mindig explicit módon. A munkavégzéshez kapcsolódó, illetve a társadalmi szempontból kiemelten fontos ismeretek, készségek és tudások megszerzésére irányuló önálló tanuláshoz, önképzésnek számtalan formája, technikája, eszköze lehet. Példaként: az adott témáról írottak olvasása, valamilyen eszköz, például számítógép használatának elsajátítása a környezet hozzáértő tagjainak segítségével, az idegennyelv-tudás fejlesztése külföldi utazás során, és így tovább.

Az ilyenfajta tevékenység azért lehet a tanulásösztönzésre irányuló közpolitika tárgya, mert az önálló ismeretszerzés infrastrukturális feltételeinek alakítása, az önképzésre vállalkozókat támogató szolgáltatások kiépítése és működtetése, a megszerzett ismeretek értékelése és elismerése, a tanulástámogató eszközök és speciális programok létrehozása, fejlesztése és bővítése, sőt a lehetőségek tudatosítása és az informálás döntően közpolitikai feladatának tekinthető.

Míg az előző két kategóriába sorolt tanulási formák körülhatárolható életszakaszokhoz köthetőek, az ebbe a csoportba sorolt tanulási módok lényegében az emberi élet legkorábbi szakaszáról a legvégéig jellemzőek.

A felnőttképzés aktivitásai

A felnőttképzési aktivitás legnagyobb része a szakképzésekre irányul, amelynek az egyik oka, hogy az első szakképesítés megszerzésének igénye – mint azt a lemorzsolódás évek óta összeadódó adatai tanúsítják – a felnőttkorban is jelentős rétegeket érint, másrészt a felnőttkori folyamatos képzésbe/továbbképzésbe való bekapcsolódás a munkaerőpiacon való sikeres érvényesülés követelménye – ilyennek tekinthető a számítástechnikai és nyelvi képzés is.

Különösen erős az igény a képzésre a munkanélküliek körében, akik számára fontos aktív eszköz a támogatott, foglalkoztatást segítő – az úgynevezett foglalkoztatási célú – képzések rendszere.

Az elmúlt évek adatelemzése alapján kiemelhető megállapítások:

- A képzésekben belül az állam által elismert szakképesítések domináns arányt képviselnek, amely nem csak pozitív tény, mivel így a képzések egy része a szükségesnél drágább, illetve hosszabb, ez szűkítheti a potenciális részt vevők számát.

Meg kell jegyezni, hogy az új, moduláris felépítésű, „finomabban” tagolt szakmastruktúra és képzési rendszer jelentős előrelépés lehet a gazdaságosság szempontjából is.

- Az iskolarendszeren kívüli képzések résztvevői között a legfeljebb 35 éves korosztály túlsúlyban van, ugyanakkor az idősebb generáció a képzésekben alulreprezentált;

- A legfeljebb 200 óra képzési idejű szakképesítő programok túlsúlyban vannak, ennek hátránya viszont az, hogy magasabb szintű szakképesítések szükségleti-kínálati megfelelése általában nem biztosított.

- A gazdasági vállalkozásként működő felnőttképzési intézmények aránya meghatározó a képzési „piacon”, amely kielégíti az igényeket, tehát ezt pozitívan értékelem, ugyanakkor a minőségbiztosítást erőteljesen kell megkövetelni, illetve támogatni az államilag finanszírozott képzéseken belül.

- Az iskolarendszeren kívüli szakmai képzések szerepének jelentőségét növeli, hogy a felnőttek munkavállalói, családi feladataihoz, anyagi lehetőségéhez és időbeli elfoglaltságához jobban képesek alkalmazkodni, mint az iskolai rendszerűek, hiszen a képzés részben nem formális rendszerben folyik.

Az 5. táblázat mutatja a felnőttképzésben tanulók számának, illetve a vizsgát tett tanulóknak a megoszlását a 2007–2008-as években.

Az adatokból – az elmúlt két év hivatalos adatszolgáltatása alapján – az alábbi fő jellemzők olvashatók ki:

- a szakmai képzésben részt vettek aránya 70 százalék körül mozog;
- a nyelvi képzésben részt vevők kb. egytizede az összes felnőtt tanulónak;
- kitűnik, hogy a vizsgázottak aránya – kerekítve – 43–44 százaléka a beiratkozottaknak;
- a legsikeresebben vizsgáznak – az összes vizsgázotton belül – az állam által elismert szakképesítésekből (körülbelül 85–90 százalék);
- a legkisebb arányban vizsgáznak le – a beiratkozottakhoz képest – a nyelvi képzésben (körülbelül 20–30 százalék).

5. táblázat. A felnőttképzésben részt vevők számának megoszlása képzéstípusok szerint

	2007					2008				
	Beiratkozottak	Beiratkozottak megoszlása	Sikeresen vizsgázók	Sikeresen vizsgázók megoszlása	Sikeresen vizsgázottak aránya a beiratkozottak közül	Beiratkozottak	Beiratkozottak megoszlása	Sikeresen vizsgázók	Sikeresen vizsgázók megoszlása	Sikeresen vizsgázottak aránya a beiratkozottak közül
Allam által elismert OKJ-szakképesítést adó képzés	85 130	29,62	77 080	61,43	90,54	110 386	23,24	93 705	46,23	84,89
Munkakörhöz, foglalkozáshoz szükséges, nem OKJ-szakképesítést adó képzés	27 317	9,50	12 751	10,16	46,68	50 505	10,63	35 663	17,60	70,61
Szakmai továbbképző	48 475	16,87	11 542	9,20	23,81	133 136	28,03	22 077	10,89	16,58
Szakképesítést megalapozó szakmai alapképzés	7 230	2,52	2 960	2,36	40,94	7 662	1,61	3 439	1,70	44,88
Hatósági jellegű (közlekedési, hírközlési és vízügyi ágazat) képzésre felkészítő képzés	35 938	12,50	5 985	4,77	16,65	30 983	6,52	21 884	10,80	70,63
Okleveles könyvvizsgálói képzítés megszerzésére felkészítő képzés	40	0,01	19	0,02	47,50	–	–	–	–	–
Általános felnőttképzés	43 719	15,21	9 652	7,69	22,08	51 578	10,86	10 663	5,26	20,67
Hátrányos helyzetűek felzárkóztató képzése	568	0,20	190	0,15	33,45	584	0,12	367	0,18	62,84
Elhelyezkedést, vállalkozást segítő képzés	4 498	1,56	1 058	0,84	23,52	6 142	1,29	1 089	0,54	17,73
Megváltozott munkaképességűek rehabilitációs képzése	–	–	–	–	–	92	0,02	15	0,01	16,30
Informatikai képzések	–	–	–	–	–	26 665	5,61	8 803	4,34	33,01
Nyelvi képzés	34 502	12,00	4 243	3,38	12,30	57 280	12,06	4 977	2,46	8,69
Összesen	287 417	100,00	125 480	100,00	43,66	475 013	100,00	202 682	100,00	42,67

Az Országos Képesítési Keretrendszer (OKKR) kialakításának fő csomópontjai a felnőtteképzés területén

Az Európai Képesítési Keretrendszer (EKKR) kialakításának előzményei

Az Európai Parlament és Tanács 2008. április 23-án ajánlást fogadott el (a továbbiakban: Ajánlás), hogy a tagállamok 2012-től az európai képesítési keretrendszert használják referenciaeszközként a különböző képesítési rendszerek képesítési szintjeinek összehasonlításához.

Az Ajánlás kidolgozása egy 2000 óta tartó fejlesztési, illetve fejlődési folyamat eredménye, melynek főbb állomásait az alábbi állásfoglalások/döntések fémjelezték:

1. A képesítések fokozott átláthatósága az egyik legfontosabb feltétele annak, hogy a Közösségben az oktatási és képzési rendszerek a tudásalapú társadalom igényeihez alkalmazkodhassanak (Európai Tanács lisszaboni ülése, 2000).

2. A szakoktatás és szakképzés terén az elismerési módszerek és az átláthatóság javítása, a felsőoktatási szektoron belüli szorosabb együttműködés szükséges (Európai Tanács barcelonai ülése, 2002).

3. Az Európai Bizottság – a tanáccsal és a tagállamokkal szoros együttműködésben – fejlesszen ki egy keretrendszert a képesítések elismerésére mind az oktatás, mind a képzés terén (Európai Tanács határozata az egész életen át tartó tanulásról, 2002. 06. 27.).

4. Létre kell hozni egy nyitott és rugalmas, az átláthatóságon és a kölcsönös bizalmon alapuló Európai Képesítési Keretrendszert, amely mind az oktatás, mind a képzés területén közös hivatkozási alapul szolgál (Európai Tanács és a tagállamok kormányainak határozata, 2004. 11. 15.). A fenti határozatot a tanács 2005. márciusi és 2006. márciusi brüsszeli ülései megerősítették.

Az EKKR kialakításának elvei a felnőtteképzés szempontjából

Az Ajánlás célja, hogy „közös viszonyítási keretrendszert hozzon létre, amely megfeleltetési eszközként szolgál a különböző képesítési rendszerek és szintjeik között a közoktatásban, a felsőoktatásban, illetve a szakoktatásban és szakképzésben. Ez javítani fogja a polgárok különböző tagállamok gyakorlatával összhangban kiállított képesítéseinek átláthatóságát, összehasonlíthatóságát és átvihetőségét. Elviekben minden képesítési szintnek elérhetőnek kell lennie többféle oktatási és pályafutási utat választva” (Ajánlás 12) pont – 2008/C 111/2 oldal).

1. Az ajánlás nem helyettesíti vagy határozza meg a nemzeti képesítési rendszereket és/vagy képesítéseket. Az Európai Képesítési Keretrendszer nem ír le egyedi képesítéseket vagy egyéni kompetenciákat, így egy bizonyos képesítést a megfelelő nemzeti képesítési rendszereken keresztül kell az Európai Képesítési Keretrendszer megfelelő szintjére vonatkoztatni.

2. Az elfogadott közös európai elvek szerint (Európai Tanács, 2004. 05. 28.), „a nemzeti képesítési keretrendszerek mozdítsák elő a nem formális és informális tanulás elismerését, kiemelt figyelmet szentelve a munkanélküliségnek vagy a bizonytalan foglalkoztatási formáknak leginkább kitett polgároknak, akik esetében ez a megközelítés hozzájárulhat az egész életen át tartó tanulásban való részvétel növeléséhez, valamint a munkaerőpiachoz való hozzáférés javulásához”.

3. A tagállamok kapcsolják össze nemzeti képesítési rendszereiket az Európai Képesítési Keretrendszerrel – 2010-ig –, különösen azért, hogy képesítési szintjeiket átlátható módon meghatározott szintekhez viszonyítsák, és szükség szerint nemzeti képesítési keretrendszereket fejlesszenek ki a nemzeti joggal és gyakorlattal összhangban.

4. A tagállamok szükség szerint fogadjanak el intézkedéseket annak érdekében, hogy 2012-ig minden, az illetékes hatóságok által kiadott új bizonyítvány, oklevél és Europass-okmány – a nemzeti képzési rendszereken keresztül – egyértelmű hivatkozást tartalmazzon az Európai Képzési Keretrendszer megfelelő szintjére.

5. A tagállamok jelöljenek ki a tagállami struktúrákhoz és követelményekhez kapcsolódó nemzeti koordinációs pontokat a nemzeti képzési rendszerek és az Európai Képzési Keretrendszer közötti kapcsolat támogatására és – más illetékes nemzeti hatóságokkal együttesen végzett – irányítására.

A nemzeti koordinációs pontok feladatai közé tartozik – többek között – a nemzeti képzési rendszereken belüli képzési szintek megfeleltetése az Európai Képzési Keretrendszer II. mellékletben leírt szintjeinek;

– az információhoz való hozzáférés és útmutatás biztosítása az érdekelt feleknek arról, hogyan kapcsolódnak a nemzeti képzések a nemzeti képzési rendszereken keresztül az Európai Képzési Keretrendszerhez.

Az EKKR fő alkotóelemei

Az EKKR a képzéseket nyolc egymásra épülő szintbe sorolja, melyek meghatározása az úgynevezett tanulási eredmények leírása alapján történik. Ezek a „tudás, készségek és kompetencia szempontjából meghatározott megállapítások arra vonatkozóan, hogy a tanuló egy tanulási folyamat befejezésekor mit tud, ért és képes elvégezni”;

A legalacsonyabb tudásszintnek az 1-es (alapvető általános tudás, egyszerű feladatok elvégzéséhez szükséges készségek, közvetlen felügyelet mellett végzett munka), a legmagasabbnak a 8-as szint felel meg (kiemelkedő, speciális tudás, kutatói jellegű tevékenység – lásd 1. függelék);

A keretrendszer minden tudásszinten meghatározza a három tartalmi elem „differencia specifiká”-it, azaz fő jellemzőit, ennek megfelelően a keretrendszer definitív tartalma egy $8 \times 3 = 24$ elemű mátrixban lett elrendezve.

Megjegyzések

1. Az EKKR definíciós rendszere hasonlít az új OKJ szintmeghatározás-rendszeréhez, mivel utóbbi is teljesítményszinteket ír elő a tulajdonságok egy részéhez (ismeret – 1, 2, 3, 4, 5 –; készség – a, b, c, d, e).

2. Az EKKR definíciós rendszere viszont az ismeret helyett a „tudás” fogalmát alkalmazza, amely „az információk tanulással történő feldolgozásának eredménye” (Ajánlás I. Melléklet – Meghatározások g) pont).

3. Az EKKR támogatja a felnőttképzésben megszerezhető nem formális végzettségeket („képzéseket”), mivel kimondja, hogy „a nem formális és informális tanulási eredmények elismerését a nem formális és informális tanulás azonosítására és elismerésére vonatkozó közös európai elvekről szóló, 2004. május 28-i tanácsi következtetésekkel összhangban kell előmozdítani” (Ajánlás 6) pont – 2008/C, 111/2. oldal).

Az Országos Képzési Keretrendszer (OKKR) kialakítása

Előzmények, ütemezés

Az Oktatási Minisztérium 2005. december 21-i miniszteri értekezlete – a magyar nemzeti konzultáció beszámolója alapján – kimondta, hogy egy leendő Európai Képzési Keretrendszerhez történő csatlakozás minden magyar résztvevő számára várhatóan pozitív hatásokkal járna, ugyanakkor a csatlakozás feltételeinek megteremtéséhez

még jelentős fejlesztésekre van szükség az Országos Képesítési Keretrendszer kialakítása kapcsán.

Az azóta eltelt időszak legfontosabb előkészítési állomásai, illetve döntései az alábbiak:

1. Az OM a 2006. év folyamán létrehozott egy – az egyes oktatási alágazatok képesítési rendszereit jól ismerő szakértőkből álló – munkacsoportot és felkérte egy országos képesítési keretrendszer létrehozása koncepciójának elkészítésére.

2. Az elkészült koncepciót és a kapcsolódó feladatokat ismertető előterjesztést az Oktatási és Kulturális Minisztérium 2007. év őszén – a szociális és munkaügyi miniszter egyetértésével – elfogadta, és átdolgozott változatát terjesztette a 2007. decemberi – a címben jelzett – állami titkári értekezlet elé (a továbbiakban: *Munkaanyag*).

3. Az EKKR-hez való csatlakozásról és az OKKR bevezetéséről szóló – szintén a címben említett – kormányhatározat a 2012/13-as tanévtől ütemezte a bevezetést, melynek egyik előkészítő testületként létrehozta az OKKR Tárcaközi Bizottságot.

4. A kormányhatározat részütemezésében szerepel, hogy a 2010. december 31-ig szükséges előkészíteni az EKKR-hez való csatlakozás jogi, szakmapolitikai és költségvetési feltételeinek megteremtését.

5. A kormányhatározat az OKKR kidolgozásának forrását az ÚMFT TÁMOP keretében jelölte meg.

Az OKKR szakmai koncepciója, különös tekintettel a felnőttképzésre

A *Munkaanyag* kiemelte a szakmai koncepció megalkotásának a lehetőségét, tekintve, hogy annak alapfeltételei megteremtődtek. Nevezetesen „az elmúlt években a közoktatás, ezen belül a szakképzés, továbbá a felsőoktatás területén megkezdett és részben már a megvalósulás szakaszában lévő reformok eredményeként az oktatás és képzés minden szintje és formája tekintetében létrejöttek a kimeneti szabályozáson nyugvó képesítési rendszer általános keretei.”

Lényeges, hogy a *Munkaanyag* az OKKR kidolgozásának közvetlen céljai közt jeleníti meg a nem formális tanulás keretei között megszerzett tudás és kompetenciák elismerését (*Munkaanyag*, 14. o. 1. pont c) bek.).

A *Munkaanyag* kiemeli, hogy 2010 közepéig – a fejlesztés első szakaszában – „azokat a feladatokat kell végrehajtani, amelyek lehetővé teszik e területeknek az OKKR-be való integrálását. Kiemelt figyelmet kell szentelni valamennyi szakterületen a nem formális és informális tanulás során megszerzett tudás, készségek, és kompetenciák elismerésének. A végrehajtás menetében gondoskodni kell a fejlesztési tevékenységek összehangolásáról és egyidejűleg az OKKR rendszerszerű kialakításához és az EKKR-hez történő csatlakozáshoz szükséges szakmai, szabályozási és szervezeti keretek megteremtésének előkészítéséről” (*Munkaanyag*, 29. o., 3.2. pont, 2. bek.).

Az OKKR működtetése, különös tekintettel a felnőttképzésre

Az OKKR működtetésére vonatkozóan a *Munkaanyag* 7. pontja (47–48. oldal) többek között az alábbiakat rögzíti:

1. Az OKKR-nek kétlépcsős folyamatban kell hatást gyakorolnia az oktatási és képzési szektor működésére. Az első szakaszban a meglévő (átalakulóban levő) oktatási alágazati kimeneti szabályozóeszközökre kell ráépülnie, és mindegyikhez illeszkednie. Ezt követően – párhuzamosan az alágazati kimeneti szabályozók periodikus felülvizsgálatával – fokozatosan harmonizációs hatást kell gyakorolnia. Ezt a hatást részben a kimeneti követelmények rögzítésének módján (tanulási eredményeket rögzítő deskriptorok) keresztül, részben pedig az OKKR-hez kapcsolódó, annak működtetését biztosító mechanizmusokon és eszközökön keresztül kell kifejtenie.

2. A fentiek érdekében a közoktatási, a szakképzési, a felsőoktatási és a felnőttképzési törvények illetve, kapcsolódó jogszabályok periodikus felülvizsgálata szükséges.

Első lépésként az egyes oktatási alágazatok törvényi szabályozásában rögzíteni kell a kimeneti szabályozóeszközök (érettségi, az Országos képzési jegyzékben (OKJ) szereplő szakképzések és részszzakképzések szakmai vizsgakövetelményei, a felsőoktatás általános és szakonként rögzített kimeneti követelményei, a felnőttképzés OKJ-ben szereplő és az ún. hatósági képzések, a nyelvi képzések és az akkreditált képzési programok képzései) OKKR-kompatibilitásának (besorolhatóságának) követelményét.

Az egyes képzések besorolhatóságát a képzés megszerzésének feltételét jelentő kimeneti követelmények OKKR-szintnek való megfeleltetése (besorolása) biztosítja.

3. Az OKKR működtetéséhez olyan mechanizmust kell kialakítani, amely garantálja a kimeneti szabályozóeszközök OKKR-nek való megfeleltetését. Az egyes képzések besorolását azok végzik, akik a képzést, a végzettséget igazoló bizonyítványt, diplomát, oklevelet, tanúsítványt stb. kiadják.

4. Az OKKR működését biztosító mechanizmusnak alkalmasnak kell lennie a formális oktatási rendszerben nem elismert tanulási eredmények egyedi képzésként való elismerésére. Az egyedi képzések elismerésének fokozatosan kell megvalósulnia a nem formális és informális tanulás elismerésével kapcsolatos tapasztalatok felhasználásával.

a) A nem formális tanulás eredményének képzésként való elismerését egy akkreditált vizsgaközponttal közösen alanyi jogon mindenki kezdeményezheti. Az elismerés alapja az adott képzés számára kidolgozott kimeneti követelményrendszer, a kezdeményező javaslata egy bizonyos OKKR-szintre való besorolásra (önbesorolás) és egy akkreditált vizsgaközpont javaslata a szükséges vizsgák lebonyolításának eszközeiről és módjáról. Az elismerés és besorolás költségeit a kezdeményezőnek kell állnia.

b) Az Országos Képzési Tanács (OKT) elbírálja kérelmeket. Az egyedi képzések elismerésével az OKT a megfelelő OKKR-szintre besorolja a képzést, és felveszi a regisztrált képzések listájára. A regisztrált képzések listáján szereplő bármely képzés megszerzésére irányuló vizsgakérelmet a regionális vizsgaközpontoknak fogadniuk kell, biztosítani a vizsgázás feltételeit, illetve anyagi-szellemi erőforrások hiányában a kérelmezőt a kijelölt vizsgaközpontba irányítja. A kérelmet legalább egy vizsgaközpontnak be kell fogadnia az államigazgatási határidőn belül. A vizsgáztatás és a bizonyítvány kiadásának költségeit a vizsgázónak kell megtérítenie.

Az OKKR fejlesztési feladatai a felnőttképzés területén

Az OKKR felsőoktatás területén elindult fejlesztőmunka kapcsán – a már említett alágazati fejlesztések felvállalása miatt is –, közreadták a korábbi munkabizottságokban készült – az NSZFI munkatársainak munkáját is tartalmazó – szak- és felnőttképzési fejlesztő munka dokumentumait. Ennek alapján jelenleg tartalmi kiindulási pontoknak tekinthető:

a) javaslat a szakképzés és a felnőttképzés OKKR-szintezéséhez, mely tartalmazza az OKJ szintkódjainak megfeleltetését a EKKR szintjeihez;

b) az ISCED-szintek és az EKKR-szintek összehasonlító leírása;

c) az OKJ részletes rendszerleírása, amely részletesen ismerteti a szakmai kompetenciák tartalmát és szintjeit;

d) a felnőttképzés akkreditált programjainak követelményleírása, amely az elismertétek programszempontjait tartalmazza;

e) a nyelvi képzések referenciakeret-leírását a vonatkozó kormányrendelet alapján, mely kompatibilis az Európai Tanács közös referenciakeretével.

Az eddig végzett előmunkálatok alapján az NSZFI fejlesztési tevékenysége az alábbi területekre terjedhetne ki a felnőttképzés vonatkozásában:

1. Szakmai képzések, illetve képzések kimeneti tanúsítványai (bizonyítványai):

- a) állam által elismert (OKJ) szakképzések;
- b) hatósági képzések (közlekedési, hírközlési és vízügyi ágazat);
- c) akkreditált képzések;
- d) jogszabály által előírt szakmai továbbképzés képzései (például pedagógus/orvos továbbképzés);
- e) egyéb szakmai képzések tanúsítványai, például:
 - szakképzést megalapozó szakmai képzés (például: okleveles könyvvizsgálói képzés megszerzésére felkészítő képzés);
 - munkakörhöz/foglalkozáshoz szükséges, de nem akkreditált képzés;
 - munkaadói szakmai továbbképzések;
 - egyéb szakmai képzés.

2. Nem szakmai képzések tanúsítványai:

- a) nyelvi képzések;
- b) informatikai képzés;
- c) általános felnőttképzés (például: közismereti felzárkóztató képzés szakképzés megkezdéséhez);
- d) vállalkozás indítására felkészítő képzés;
- e) elhelyezkedést/munkakeresést elősegítő képzés;
- f) megváltozott munkaképességűek rehabilitáló képzése;
- g) egyéb, nem szakmai képzés.

3. A fejlesztő tevékenység algoritmusai:

- a) jelenlegi szabályozás tételes összevetése az EKKR-moddal;
- b) javaslat a „típus”-OKKR-modellre, ezen belül
 - EKKR-szint-megfeleltetés,
 - OKKR kompetenciarendszer megfeleltetés;
- c) javaslat a „típus”-OKKR-megfeleltetés algoritmusára, ezen belül
 - feladatok és sorrend meghatározása;
- d) a „típus”-hoz tartozó szakképzések megfeleltetése, ezen belül
 - leírások elkészítése;
- e) javaslat jogszabály-módosításokra.

A felsorolt típusú képzések keretrendszerbe illesztését biztosító fejlesztőtevékenység tartalma a képzési kimenetek definitív rendszerének megfelelően fognak különbözni (formalizált, formalizálható vagy nem formális követelménnyel rendelkező képzési programok). A fejlesztőmunkában külön választjuk az állami képzések körét (OKJ, hatósági, stb.). Az egyes képzéstípusokhoz tartozó feladatok összefoglalását tartalmazza a 6. táblázat.

6. táblázat. A szakmai és a nem szakmai képzések OKKR-be illesztésének feladatai

<i>A szakmai képzések OKKR-illesztésének feladatai</i>				
<i>Sor-szám</i>	<i>Típus</i>	<i>Jogszabályok v. szabályozás</i>	<i>Feladat</i>	<i>Megjegyzés</i>
1.	Állam által elismert (OKJ-) szakképesítések	OKM+ágazati miniszteri rendeletek	1) jelenlegi szabályozás tételes összevetése az EKKR-moddellel 2) javaslat az OKJ-OKKR modellre (ISCED-EKKR szintmegfeleltetés, OKJ-EKKR kompetencia-rendszer megfeleltetés) 3) OKJ-OKKR modell kialakítása 4) javaslat az OKJ-OKKR megfeleltetés algoritmusára (feladatok és sorrend) 5) az OKJ szakképesítések megfeleltetése (leírások elkészítése) 6) javaslat jogszabály-módosításokra	A kialakított modell alapul szolgál a többi szakképesítés-típus modellekialakításhoz
2.	Hatósági képesítések	Miniszteri rendeletek	1) jelenlegi szabályozás tételes összevetése az EKKR-moddellel 2) javaslat a „típus”-OKKR-moddellelre (EKKR-szintmegfeleltetés, OKKR-kompetencia-rendszer megfeleltetés) 3) javaslat a „típus”-OKKR-megfeleltetés algoritmusára (feladatok és sorrend) 4) a „típus”-hoz tartozó szakképesítések megfeleltetése (leírások elkészítése) 5) javaslat jogszabály-módosításokra	(Közlekedési, hírközlési, és vízügyi ágazat)
3.	Akkreditált (szak) képesítések	Fnktv.+Korm.r.	1) „típus-szakmaiképesítések” kialakítása 2) jelenlegi szabályozás „típusonkénti” összevetése az EKKR- és az OKKR-moddellel 3) javaslat a „típusok”-OKKR-moddellelre (EKKR-szintmegfeleltetés, OKKR kompetencia-rendszer megfeleltetés) 4) javaslat a „típusok”-OKKR megfeleltetés algoritmusára (feladatok és sorrend) 5) a „típusok”-hoz tartozó szakképesítések megfeleltetése (leírások elkészítése) 6) javaslat jogszabály-módosításra	1) Típusok – szakmai – nyelvi – szolgáltatási – általános képzés
4.	Jogszabály által előírt szakmai képzés	Miniszteri rendeletek	Lásd: hatósági képesítések feladatai	okl. könyvvizsgálói képesítés
5.	Jogszabály által előírt szakmai továbbképzés	Miniszteri rendeletek	Lásd: hatósági képesítések feladatai	pl. pedagógus v. orvos továbbképzés
6.	Egyéb szakmai képzések		6.1–6.4. alatti képzésekre lásd: akkreditált szakképesítések feladatai	
6.1	Munkakörhöz/foglalkozáshoz szükséges, de nem akkreditált képzés (pl. betanító)	Munkaadói szabályozás		
6.2	Munkaadói szakmai továbbképzések	Munkaadói szabályozás		
6.2	Szakképesítést megalapozó szakmai képzés	Képzési szerződés		
6.4	Egyéb szakmai képzés	Képzési szerződés		

<i>A nem szakmai képzések OKKR-illesztésének feladatai</i>				
<i>Sor-szám</i>	<i>Típus</i>	<i>Jogszabályok v. szabályozás</i>	<i>Feladattípus</i>	<i>Megjegyzés</i>
1.	nyelvi képzések	Korm. rendelet		
2.	általános felnőttképzés	Képzési szerződés	1) akkred.képzés rsz.	(pl.: közismereti felzárkóztató képzés szakképzés megkezdéséhez)
3.	vállalkozás indítására felkészítő képzés	Képzési szerződés	1) akkred.képzés rsz.	
4.	elhelyezkedést, munkakeresést elősegítő képzés	Képzési szerződés	1) akkred.képzés rsz.	
5.	megváltozott munkaképességűek rehabilitáló képzése	Képzési szerződés	1) akkred.képzés rsz.	
6.	egyéb nem szakmai képzés	Képzési szerződés	1) akkred.képzés rsz.	

Összegzés

A felnőttképzés társadalmi funkciójában bekövetkezett leglényegesebb változás a rendszerváltozás előtt domináns úgynevezett pótló – az általános és a középiskolai végzettség megszerzését célzó – funkció szerepének radikális csökkenése és a piacgazdaság által megkövetelt, úgynevezett folyamatos képzési funkció erősödése.

A népesség iskolázottságának lényeges javulása következtében alapvető változás történt a felnőttképzés célcsoportjainak körében: a képzésben részt vevők többsége befejezett középiskolai végzettséggel rendelkezik – beleértve a szakmunkásvégzettséget is –, ugyanakkor „inaktivitás” tapasztalható az ennél alacsonyabb iskolai végzettségűek, illetve szakképzetlen rétegek körében, amely bizonyíthatóan összefügg az alacsony szintű tanulási képességgel, illetve a gazdasági és szociális hátrányokkal.

A felnőttképzés egyes területeinek aránya jelentősen megváltozott: a nyolcvanas évek végéig meghatározó – az iskolai végzettség és a szakmai képzettség megszerzésére irányuló – felnőttképzési tevékenység mellett a kilencvenes évek végére már jelentős arányt foglalnak el az államilag nem elismert szakmai képzettséget nyújtó képzések, a munka világával kapcsolatos kiegészítő ismeretek és készségek, illetve a nyelvi képzések, és ez a tendencia jelenleg is folytatódik.

A felnőttképzés intézményrendszere gyökeres változáson ment át: a nyolcvanas években meghatározó volument képviselő felnőttképzési intézmények – az általános- és a középfokú szakképző iskolák, illetve a gimnáziumok – mellett létrejöttek a felnőttképzést folytató gazdasági szervezetek, a kilencvenes évek közepén a Világbank támogatásával kiépült regionális átképző központok hálózata, illetve a felnőttképzést is folytató civil szervezetek. A felsőoktatási intézmények felnőttképzési aktivitása is jelentősen nőtt, és így jelenleg egy ötpólusú intézményrendszer látja el a formális felnőttképzés funkcióit Magyarországon.

Erősödött a felnőttképzés társadalmi szolgáltatási funkciója, ennek következtében a felnőttképzés szervezeti formái jelentősen változtak: egyre nagyobb az igény – a formális képzések mellett – az ún. nem formális képzések iránt, amelyek jobban képesek alkalmazkodni a felnőttek speciális életvezetési (munkabeosztási, családi elfoglaltságbeli, szabadidő- stb.) igényeihez, illetve változó pénzügyi lehetőségeihez, valamint tanulási képességéhez. Jelentős és tudatos törekvések tapasztalhatók a felnőttképzés informális csatornáinak fejlesztésére, így többek között erősödik a tömegkommunikációs eszközök (rádió, televízió, sajtó) szemléletformáló szerepe.

Lényegesen korszerűsödtek a felnőttképzési programok tervezési és a képzés módszerei: általánosan elterjedt a moduláris programszerkezet, nőtt a kompetenciacentrikus – munkakörelemzésen alapuló – képzések aránya, tudatosan erősödik a törekvés a korszerű technikai eszközök alkalmazására (pl. e-learning programok fejlesztése).

Alapvetően megváltozott és kiteljesedett a felnőttképzés jogi szabályozása, ennek alapján a finanszírozási rendszer. A rendszerváltozás után fokozatosan egyre pontosabb szabályozásra kerültek a felnőttképzés különböző területei, többek között: a munkaerőpiaci képzések – ezen belül a munkanélkülieknek nyújtott, illetve a munkaadók által szervezett képzések –, a felnőttképzési törvény pedig az általános és a nyelvi képzéseket is a rendszerbe foglalta. A támogatási rendszer ma már a rászorultság szerint képes differenciálni: a munkanélkülieken kívül külön a szakképzetlen felnőttek vagy a fogyatékkal élők számára.

A felsorolt eredmények alapján kiemelhető, hogy a hazai felnőttképzés másfél évtizedes fejlődése, a bekövetkezett változások hatása alapvetően pozitív volt, amelyek egyértelműen az egész életen át tartó tanulás, illetve a tanuló társadalom kiteljesedésének irányába mutatnak. A gazdasági-társadalmi fejlődés ugyanakkor a felnőttképzés számára is új követelményeket támaszt – például az avuló ismeretek gyorsabb ütemű pótlása –,

továbbá olyan ellentmondások is keletkeztek – például a hátrányos helyzetű rétegek képzésének megoldatlansága –, melyeknek megoldása csak hosszabb távon lehetséges, így további stratégiai döntéseket és folyamatos fejlesztést igényelnek.

1. függelék. A felnőttképzési törvény értelmező rendelkezései (29. §)

1. Intézmény-akkreditáció: a felnőttképzési intézményben folytatott képzési (tananyagfejlesztés, oktatás/képzés, értékelés) és felnőttképzési szolgáltatótevékenységnek, az intézmény irányítási és döntési folyamatok szabályozottságának vizsgálata és minőség szempontjából történő hitelesítése.

2. Program-akkreditáció: a képzési célnak való megfelelés (különös tekintettel a munkaerő-piaci szükségességre, az életminőség javítására), a megvalósíthatóság, továbbá a képzés tartalmi elemeinek és a pedagógiai/andragógiai követelményeknek való megfelelés vizsgálata és minőség szempontjából történő hitelesítése.

3. Távoztatás: az oktatásnak az a formája, amely alkalmazása esetén a tananyaggal való megismerkedés, a tananyag elsajátítása és az elsajátított tudásról történő számadás a felnőttképzésben részt vevő önálló tevékenységét igényli. A távoztatás során a tanulás közvetett irányítása valósul meg, amely megköveteli a tananyagok speciális felépítését, az azokhoz való hozzáférés technikájának biztosítását, a tanulási folyamat a felnőttképzésben részt vevő által történő ellenőrzésének lehetőségét. A távoztatás időtartamát, valamint az ismeretátadás és a tanulmányok teljesítése ellenőrzésének formáit a képzésben részt vevő felnőttel kötött felnőttképzési szerződésben a felnőttképzést folytató intézmény határozza meg. A távoztatás megvalósulhat hagyományos levelező oktatás keretében vagy infokommunikációs technológiai adathordozók felhasználásával.

4. Általános célú képzés: olyan képzés, amely az általános műveltség növelését célozza, amely hozzájárul a felnőtt személyiségének fejlődéséhez, a társadalmi esélyegyenlőség és az állampolgári kompetencia kialakulásához.

5. Felnőtt: felnőttképzésben részt vevő természetes személy, aki külön törvényben meghatározottak szerint tankötelezettségét teljesítette.

6. Hátrányos helyzetű felnőtt: olyan felnőtt, akinek valamely szociális, életviteli vagy egyéb okból a képzési lehetőségekhez való hozzáférése állami támogatás nélkül az átlagosnál nehezebben megvalósítható.

7. A felnőttképzéshez kapcsolódó szolgáltatás: olyan szolgáltatás, amely a képzések egyénre szabott kialakításának elősegítésére, a képzés hatékonyságának javítására vagy a munkavállalás elősegítésére irányul.

8. Fogyatékkal élő felnőtt: a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény 4. § a) pontjában meghatározott, a 141/2000. (VIII. 9.) Korm. rendelet 1. számú mellékletében szereplő mértékű fogyatékkal rendelkező személy, amennyiben e törvény alkalmazásában felnőttnek minősül.

9. Iskolarendszeren kívüli képzés: olyan képzés, amelynek résztvevői nem állnak a képzőintézménnyel tanulói vagy hallgatói jogviszonyban.

10. Kompetencia: a felnőttképzésben részt vett személy ismereteinek, készségeinek, képességeinek, magatartási, viselkedési jegyeinek összessége, amely által a személy képes lesz egy meghatározott feladatot eredményesen teljesítenie.

11. Munkanélküli felnőtt: az Ft. 58. § (5) bekezdés d) pontjában meghatározott természetes személy, amennyiben e törvény alkalmazásában felnőttnek minősül.

12. Elméleti tanóra: a képzésnek a megszerezni kívánt képesítéshez, kompetenciához szükséges elméleti tudás megszerzését biztosító, 45 perces időtartamú egysége.

13. Belső képzésnek minősül a munkáltató által a saját munkavállalói részére saját munkaszervezetén belül, nem üzletszerűen szervezett képzés, illetve a külön jogszabályok alapján végzett köztisztviselői továbbképzés. A belső képzés szempontjából munkavállaló az Ft. 58. §-a (5) bekezdésének b) pontjában meghatározott személy.

14. Nem formális tanulásnak minősül a munkahely, a társadalmi és egyéb szervezetek által szervezett olyan rendszerezett oktatás-tanulás, amely oktatási, képzési intézményeken kívül az egyén igényei és kezdeményezése alapján valósul meg, és amely közvetlenül nem kapcsolódik képesítés megszerzését tanúsító okirat megszerzéséhez.

15. Gyakorlati foglalkozás: a képzés azon része, amely a megszerezni kívánt képesítéshez, kompetenciához szükséges elméleti ismeretek gyakorlatban történő alkalmazásának elsajátítását biztosítja.

16. Konzultáció: az elsajátítandó ismeret átadását, megerősítését elősegítő, a képzésben részt vevő felnőtt(ek) és az oktató (tutor) közötti megbeszélés, mely elektronikus formában is megvalósulhat.

17. Modul: tanítási vagy tananyagegység, amely egy logikailag összetartozó ismeretanyagnak önállóan kezelhető, meghatározott személyi és tárgyi feltételekkel behatárolt, mérhető kimenetű, önállóan is

tanítható része. A modul ismeretanyagának elsajátítását követően a képzésben részt vevő személy képes lesz az ismereteket, készségeket, képességeket, tulajdonságokat meghatározott szinten alkalmazni, illetve további tanulmányai során felhasználni.

18. Moduláris rendszer: meghatározott, összekapcsolható egységekből (modulokból) álló képzési program, tananyag, amely lehetővé teszi a képzés kimeneti követelményének teljesítéséhez szükséges ismeretek részenkénti elsajátítását, biztosítja a szakmák közti átjárhatóságot, az eltérő tudásszintekhez, munkatapasztalatokhoz való alkalmazkodást, a képzések különböző irányú specializálását. A modulok egymáshoz illesztésével, cseréjével különböző moduláris képzési programok, tananyagok állíthatók össze.

19. Szakmai képzés: olyan képzés, amely valamely foglalkozás, munkatevékenység végzéséhez szükséges kompetencia megszerzésére, fejlesztésére irányul.

20. Felnőttképzési tevékenység megkezdése: a 3. § (2) bekezdésében meghatározott tevékenység tényleges megkezdése vagy a felnőttképzési tevékenységnek a felnőttképzési intézmény általi meghirdetése.

2. függelék. Kivonat a felnőttképzési törvényből. A képzési program tartalma és akkreditációja

16. § (1) Felnőttképzést csak képzési program alapján lehet folytatni.

(2) A képzési program tartalmazza:

- a) a képzés során megszerezhető kompetenciát,
- b) a képzésbe való bekapcsolódás és részvétel feltételeit,
- c) a tervezett képzési időt,
- d) a képzés formáit (egyéni felkészülés, csoportos képzés, távoktatás),
- e) a tananyag egységeit (moduljait), azok célját, tartalmát, terjedelmét, a tananyagegységekhez rendelt elméleti és gyakorlati óraszámot,
- f) a maximális csoportlétszámot,
- g) a képzésben részt vevő teljesítményét értékelő rendszer leírását,
- h) a képzésről, illetve a képzés egyes egységeinek (moduljainak) elvégzéséről szóló igazolás kiadásának feltételeit,
- i) a képzési program végrehajtásához szükséges személyi és tárgyi feltételeket, ezek biztosításának módját.

(3) Az OKJ szerinti szakképesítés megszerzésére irányuló, valamint az akkreditált képzési program felépítése moduláris szerkezetű.

17. § (1) A képzési programnak igazodnia kell a képzésben részt vevő felnőttek eltérő előképzettségéhez és képességeihez.

(2) A képzésre jelentkező felnőtt kérheti tudásszintjének előzetes felmérését, amelyet a felnőttképzést folytató intézmény köteles értékelni és figyelembe venni.

19. § (1) A 8. §-ban meghatározott nyilvántartásban szereplő felnőttképzést folytató intézmények külön jogszabályban meghatározott feltételek alapján kérhetik képzési programjaik akkreditálását. A programakkreditáció célja, hogy – a képzésben részt vevő felnőttek és egyéb érintettek érdekében – a képzési program biztosítsa a megszerezni kívánt kompetenciának az akkreditációra vonatkozó külön jogszabályban meghatározott magasabb minőségi követelmények szerint történő elsajátítását.

(2) A programakkreditáció hatályának időtartama legalább 2, legfeljebb 5 év lehet. A FAT a programakkreditáció alapjául szolgáló feltételek fennállása esetén kiadja a programakkreditációs tanúsítványt.

(3) A más törvény felhatalmazása alapján akkreditált, vagy hatósági jogkörben engedélyezett képzési programot az állami szakképzési és felnőttképzési intézethez be kell jelenteni. A bejelentés alapján a FAT az akkreditációs eljárás lefolytatása nélkül kiadja a programakkreditációs tanúsítványt.

A felnőttképzési szerződés

20. § (1) A felnőttképzést folytató intézmény és a képzésben részt vevő felnőtt felnőttképzési szerződést köt.

(2) A felnőttképzési szerződésnek tartalmaznia kell:

a) a képzésre vonatkozóan a 9. § (1) bekezdésének f)–i) pontjában meghatározott tartalmú adatokat, továbbá OKJ-s képzés esetén ennek azonosító számát, általános, valamint nem OKJ-ban szereplő képesítés megszerzésére irányuló szakmai célú képzés esetén az elsajátítható ismereteket, kompetenciákat,

b) a résztvevőnek a képzés során nyújtott teljesítménye ellenőrzésének, értékelésének módját, a vizsgára történő bocsátás feltételeit,

c) az elméleti tanórákról, a gyakorlati foglalkozásokról, illetve a konzultációkról való megengedett hiányzás mértékét és ennek túllépése esetén a képzésben részt vevőt érintő következményeket,

d) a képzés helyét, időtartamát, ütemezését, figyelembe véve az előzetesen megszerzett tudás beszámítását,

e) a gyakorlati foglalkozás helyét, időtartamát, ütemezését, valamint a felnőtt számára a gyakorlati foglalkozással összefüggésben esetlegesen biztosított juttatásokat,

f) a vizsga szervezésének módját, formáját; OKJ szerinti, hatósági, illetve nyelvi képzés esetén a javasolt vizsgaszervező intézmény megnevezését,

g) a képzési díj – külön kiemelten a vizsgadíj és az esetlegesen szükséges pótvizsga díjának – mértékét és fizetésének módját, figyelembe véve az előzetesen megszerzett tudás beszámítását,

h) állami, illetve európai uniós források terhére támogatásban részesülő képzés esetén

ha) a támogatás tényét, megnevezését, a támogatás összegét,

hb) a támogatásban részesülő felnőttképzési intézmény kötelezettségvállalását a 21. § (3) bekezdésének a) pontjában meghatározott feltétel biztosítására, valamint

i) a képzésben részt vevő felnőtt, illetve a felnőttképzést folytató intézmény szerződésszegésének következményeit,

j) mindazt, amit külön kormányrendelet előír;

k) a felnőttképzési intézmény nyilvántartásba vételének elmaradásával, illetve a tevékenysége folytatásának megtiltásával összefüggésben keletkezett, a szolgáltatás igénybevevőjét ért kár viselésére vonatkozó rendelkezéseket.

(3) A felnőttképzési szerződést írásban kell megkötöni.

(4) A (2) és (3) bekezdésekben meghatározottak alapján a felnőttképzési intézménynek azon résztvevőkkel is – a polgári jog általános szabályai szerint – szerződést kell kötnie a képzésre vonatkozóan, akik a tankötelezettségük teljesítése, illetve iskolarendszerű képzésben való részvételük mellett felnőttképzésben is részt vesznek. Tanköteles tanulóval államilag elismert szakképesítés megszerzésére irányuló képzésre felnőttképzési szerződés nem köthető.

Az élethosszig tartó tanulás feltételeinek biztosítása

20/A. § (1) A digitális írástudás megszerzése minden a 21. § (2)–(3) bekezdés szerinti forrásból támogatott, összességében legalább 240 órát meghaladó időtartamú – ezt nem meghaladó időtartam esetében külön rendeletben meghatározott – felnőttképzési program tartalmának kötelező része, függetlenül attól, hogy általános, nyelvi vagy szakmai képzés valósul-e meg e törvény keretei között.

(2) A digitális írástudás megszerzéséhez szükséges ismeretek és kompetenciák körét az Európai Számítógép-használói Jogositvány „Internet és kommunikáció” valamint „Operációs rendszerek” moduljai írják le. Az egyéb szükséges ismeretek és kompetenciák meghatározását, valamint azon felnőttképzési programok körét, amelyek esetében 240 órát meg nem haladó időtartamú képzés esetében is kötelező a digitális írástudás megszerzése, a miniszter az informatikáért felelős miniszterrel, valamint az oktatásért felelős miniszterrel egyetértésben rendeletben határozza meg.

Jegyzet

(1) OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development; ETF: European Training Foundation; EAAE: European Association for Adult Education.

(2) „Formal learning: learning typically provided by an education or training institution, structured (in terms of learning objectives, learning time or learning support) and leading to certification. Formal learning is intentional from the learner's perspective. Non-formal learning: learning that is not provided by an education or training institution and typically does not lead to certification. It is however, structured (in terms of learning objectives, learning time or learning

support). Non-formal learning is intentional from the learner's perspective. Informal learning: learning resulting from daily life activities related to work, family or leisure. It is not structured and typically does not lead to certification. Informal learning may be intentional but in most cases it is non-intentional (or 'incidental'/random).”

(3) Emellett további dimenziók mentén is lehetséges lenne a csoportosítás. Ilyen lehet például a módszerek szerinti felosztás (egyéni vagy csoportos, személyes jelenlétben alapuló, illetve mediatisztált képzés) vagy a résztvevők státusa és a képzés célja szerinti megközelítés és még számos egyéb tagolás.

Irodalom

Common European principles for validating non-formal and informal learning. (2004) 2010. 03. 30-i megtekintés, European Association for Education of Adults, <http://www.eaea.org/news.php%3Fk%3D3224%26aid%3D3224+Common+European+principles+for+validating+non-formal+and+informal+l>

UNESCO és CONFINTEA (1998): Hamburgi nyilatkozat a felnőttek tanulásáról. In: Harangi – Sz. Tóth – Hinzen (szerk.): *Nemzetközi nyilatkozatok és dokumentumok a felnőttek oktatásáról és az egész életen át tartó tanulásról.* IIZ-DVV, Budapest. 917.

UNESCO (1997): *Oktatás – rejtett kincs. A Jacques Delors vezette Nemzetközi Bizottság jelentése az UNESCO-nak az oktatás XXI. századra vonatkozó kérdéseiről.* Osiris Kiadó – Magyar UNESCO Bizottság, Budapest.

European Commission (2000): Memorandum on Lifelong Learning. *Commission Working Staff Paper*, október.

Tót Éva (2006): *A formális képzésen kívül szerzett tudás és annak elismerése – Az európai gyakorlat tanulságai.* Nemzeti Szakképzési Intézet, Budapest.

A Gondolat Kiadó könyveiből